

Laurynas Didžiulis
 Vilniaus universiteto Teisės fakultetas
 Saulėtekio al. 9, Vilnius
 Tel.: (8675) 744 62, el. p.: laurynas.didziulis@tf.vu.lt

NUMATOMO SUTARTIES PAŽEIDIMO DOKTRINA: SAMPRATA, KVALIFIKAVIMO PAGRINDAI IR TEISINIS POVEIKIS

Vienašalis sutarties nutraukimas yra viena sudėtingiausių ir sunkiausiai sprendžiamų sutarčių teisės problemų, prievolių santykių praktikoje sudarantis ganėtinai didelių sunkumų tiek sutartį nutraukiančiajam šaliai, tiek sutartį pažeidusiai šaliai. Inter alia LR civilinis kodeksas¹ (toliau – CK) leidžia šaliai nutraukti sutartį numatant esminį sutarties pažeidimą. Tai nauja, tačiau itin mįslinga Lietuvos civilinės teisės kategorija, kuri šiandien dar nėra sutinkama Lietuvos teismų praktikoje. Straipsnyje, remiantis praktiniais pavyzdžiais, siekiama parodyti, kad po numatomo sutarties pažeidimo doktrinos šydu slypi itin stipri priemonė kreditoriaus teisių apsaugai užtikrinti. Tačiau šia priemone galima naudotis tik puikiai suvokiant pačią doktriną (priešingu atveju pats kreditorius bus laikomas sutarties pažeidėju) ir tiksliai ją taikant esamai problemai spręsti. Numatydama sutarties pažeidimą, šalis gali naudoti ne tik sutarties nutraukimą, bet ir kitus civilinių teisių gynimo būdus, tik tada reikia gebėti tiksliai įvertinti esamą padėtį ir atskirti numatomą sutarties pažeidimą nuo kitų panašių reiškinių. Tuo tikslu autorius, plačiai remdamasis istoriniu ir lyginamuoju teisėtyros metodais, siekia supažindinti skaitytoją su CK 6.219 str. įtvirtintos nuostatos geneze, klasikiniiais užsienio valstybių teismų precedentais, statutine teise ir, žinoma, taisyklės taikymo problemomis. Taip pat straipsnyje pateikiamos susistemintos numatomo sutarties pažeidimo kvalifikavimo taisyklės, kurios yra taikomojo pobūdžio ir turėtų pagelbėti sutartinių santykių praktikoje.

BENDROSIOS PASTABOS

Lietuvos Civilinio kodekso 6.219 straipsnis įtvirtina taisyklę, pagal kurią šalis gali nutraukti sutartį, jeigu iki sutarties įvykdymo termino pabaigos iš konkrečių aplinkybių ji gali numanyti, kad kita šalis pažeis sutartį iš esmės. Tiesa, numatomas sutarties pažeidimas reglamentuojamas ne tik CK 6.219 str., bet ir CK 2.101 str. 2 d., 6.58 str. 1-2 d., CK 6.63 str. 1 d. 5-6 p., CK 6.64 str. 1 d. 1 p.; CK 6.220 str.; CK 6.658 str. 2-3d.; CK 6.661 str., tačiau svarbiausias yra CK 6.219 str., kadangi jis įtvirtina numatomą sutarties pažeidimą iš esmės.

Žvelgiant į šią teisės normą, gali kilti bene konstitucinio lygmens problema – kaip teisinėje valstybėje galima taikyti teises sankcijas asmeniui, kuris dar faktiškai jokio neteisėto veiksmo neatliko? Norint atsakyti į šį klausimą, visų pirma reikia tiksliai suvokti: kas yra neteisėtas aktas. Neteisėtu aktu civilinėje teisėje yra laikomas savo

¹ Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262.

subjektinės pareigos pažeidimas ir atitinkamai kito asmens subjektinės teisės pažeidimas sukėles žalą² ar keliantis jos atsiradimo grėsmę. Siekiant pripažinti, jog asmuo atliko neteisėtus veiksmus, reikia nustatyti, ar asmuo turi tam tikras pareigas ir ar jas pažeidė. CK 6.219 str. koncepciškai kildinamas iš prievolės vykdymo instituto nuostatų, taip pat remiasi atsižadėjimo teorija. Daugiau ar mažiau daugeliui sutarčių yra būdingas rezultatyvus ir neretai glaudus santykių pobūdis, t.y. šalys, sudarydamos sutartį, ketina ją vykdyti ir tikisi to paties iš kitos šalies, viliasi gauti iš sutarties teisėtos naudos, pasitiki viena kita. Ikisutartinių santykių ir sutarties sudarymo momentais šalys tai suvokia. Jei ne – tokia sutartis bus apsimestinė arba fiktyvi (santykinė arba absoliuti simuliacija – CK 1.86 -1.87 str.). Visa tai savo ruožtu suponuoja pareigą tinkamai vykdyti sutartį, laikytis prisiimtų įsipareigojimų. Tinkamo prievolės vykdymo imperatyvas randamas ne tik prievolių teisėje, jis kyla iš pačių bendriausių civilinės teisės nuostatų. Antai CK 1.137 str. 2 d. įpareigoja civilinės teisės subjektus, kad šie, įgyvendindami savo teises bei vykdydami pareigas, laikytųsi įstatymų, gerbtų bendro gyvenimo taisykles ir geros moralės principus bei veiktų sąžiningai, laikytųsi protingumo ir teisingumo principų. CK 6.38 str. ir 6.200 str. numato, kad prievolės turi būti vykdomos sąžiningai, tinkamai bei nustatytais terminais pagal įstatymų ar sutarties nurodymus, o kai tokių nurodymų nėra, – vadovaujantis protingumo kriterijais; kiekviena šalis turi atlikti savo pareigas kuo ekonomiškiau ir vykdydama prievolę bendradarbiauti su kita šalimi (šalių pareiga kooperuotis). Šie prievolės vykdymo kanonai taikomi visoms be išimties sutartims. Atsižvelgiant į minėtas nuostatas, taip pat į CK 6.189 str. įtvirtintą prievolės privalomumo principą (*pacta sunt servanda*), galima daryti apibendrinančią išvadą, jog sutarties šalims civilinė teisė formuluoja bendro pobūdžio pareigą būti lojalioms sutartimi prisiimtiems įsipareigojimams, kurios privalu laikytis sutarties vykdymo metu, t.y. einamuju momentu. Remiantis CK 6.196 str., ši pareiga yra numanoma sąlyga (angl. *implied term*), todėl egzistuoja visose be išimties sutartyse, nesvarbu ar šalys ją numatė sutarties tekste, ar ne. Vadinasi, asmuo sudarydamas sutartį kartu įsipareigoja būti lojalus sutarties vykdymui. Kaip kitų sutartinių pareigų, taip ir lojalumo sutartiniams įsipareigojimams pareigos pažeidimas yra neteisėtas aktas. Draudimas pažeisti šią pareigą specialiai išskirtas CK 6.59 str. Šis neteisėtas aktas paprastai vadinamas sutarties atsižadėjimu (angl. *repudiation of contract*). Asmuo, atlikdamas neteisėtus veiksmus, automatiškai save pasmerkia galimam teisinių sankcijų taikymui. Štai kodėl net ir neatlikus jokių faktinių neteisėtų veiksmų, šalis dėl CK 6.219 str. sukurtos teisinės fikcijos laikoma pažeidusia sutartį. Tokia nuostata, kaip ir kitos CK normos, numatančios sutartinių teisių gynimo būdus, padeda realizuoti sutarčių teisės tikslus ir paskirtį, kuri iš esmės, pasak prof. R.A.Posner, yra mainų apsauga.³ Interesas čia abipusis. Numatomo sutarties pažeidimo doktrinos istorija liudija, kad viena iš jos atsiradimo priežasčių – siekis neleisti atsirasti didesniems nuostoliams nei yra atsiradę ar neišvengiamai atsiras. Tai gana paprasta apipavidalinti tokia situacija: įsivaizduokime, kad dar nėra suėjęs sutartinės prievolės įvykdymo terminas, tačiau aplinkybės liudija, kad įvykdymas bus tikrai netinkamas, kreditorius dėl to patirs nuostolių ir šių nuostolių atlyginimo reikalaus iš skolininko. Šioje padėtyje kreditorius gali elgtis dvejopai, pirma, laukti, kol sueis prievolės įvykdymo terminas, ir tik tada pareikšti reikalavimą teisme arba nutraukti sutartį nedelsiant (imtis savigynos). Tokiu būdu būsiami nuostoliai su kiekviena diena

² V. Mikelėnas. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995, p. 106.

³ Richard Allan Posner, Jurisprudencijos problemos. Vilnius: Eugrimas 2004, p. 300.

didės, o kreditorius ko gero net praras ir interesą sulaukti prievolės įvykdymo. Tačiau, kaip ir daugelio šalių, taip ir Lietuvos civilinėje teisėje nuostolių atlyginimas remiantis numatomu sutarties pažeidimu, tiesiogiai siejamas su kreditoriaus pareiga imtis protingų priemonių mažinti nuostolių didėjimą, t.y. kreditoriaus, kuris yra nukentėjusioji šalis, neveiklumas, sąmoningas ar neatsargus leidimas nuostoliams padidėti yra vertinamas negatyviai ir šia apimtimi dėl kreditoriaus pasyvumo padidėję nuostoliai neatlyginami (CK 6.259 str. 2 d.). Pvz., jei statybos rangos sutarties atveju užsakovas, turėdamas realią ir didelių pastangų nereikalaujančią galimybę pašalinti statinio defektą, dėl kurio yra atsakingas nekokybiškai darbus atlikęs rangovas, nesiėmė jokių veiksmų, o po to statinys sugriuvo, tai tokiu atveju nuostoliai, kuriems leido atsirasti užsakovas, nebus atlyginami (CK 6.691str.). Tai išplaukia iš bendrosios sąžiningumo principu grindžiamos pareigos prievolės šalims bendradarbiauti vienai su kita (CK 6.38 ir 6.200 str.). Nesiryžimą nenutraukti sutarties gali sąlygoti kreditoriaus tikėjimas skolininku, kad jis pašalins įvykdymo trūkumus, arba baimė pasinaudoti sutarties nutraukimu, kuri leidžia CK 6.219 str., nes teismas gali ir nepripažinti, kad šioje situacijoje kreditorius turėjo teisę nutraukti sutartį.

Antra, kreditorius gali nedelsdamas nutraukti sutartinius santykius tarp šalių ir taip užkirsti kelią tolesniam nuostolių didėjimui. Be abejo, antroji alternatyva yra kur kas racionalesnė tiek kreditoriui, tiek ir skolininkui, nes kreditorius, užuot laukęs jau iš anksto pasmerktos žlugti sutartinės prievolės įvykdymo, gali tęsti savo planus sudaręs sutartis su kitais kontrahentais arba perplanuoti savo veiklą. Skolininkas savo ruožtu neprivalės atlyginti tokios didelės sumos, kuri susidarytų suėjus sutarties įvykdymo terminui. Tai neabejotini CK 6.219 str. taikymo privalumai, tačiau būtina pabrėžti, kad šią teisės normą taikyti galima tik itin atidžiai ištyrus bei įvertinus situaciją ir tik tada, kai situaciją galima kvalifikuoti kaip numatomą sutarties pažeidimą. Svarbu įvertinti ir ekonominius, finansinius bei socialinius sutartinių santykių tarp šalių nutrūkimo padarinius. Tačiau, jei tai situacija, kurioje teisiškai ją įvertinus matyti, kad tolesnis prievolės vykdymas neabejotinai taps esminiu sutarties pažeidimu, po kurio sutartinių santykių tarp prievolės šalių buvimas taps nebeįmanomas, nukentėjusioji šalis turėtų nesibaimindama nutraukti sutartį ir pareikalauti nuostolių atlyginimo, nes tokią teisę jai suteikia įstatymas. Be to, kreditoriaus neveiklumas, kai akivaizdžiai matyti, kad sutartis bus pažeista, gali būti pripažintas nesąžiningu piktnaudžiavimu esama padėtimi, siekiant, kad padidėtų atlyginamų nuostolių dydis, taigi ir žala skolininkui. Tokiais atvejais kreditoriui atlyginamų nuostolių dydis privalo būti sumažintas ta apimtimi, kuria kreditorius nesąžiningai piktnaudžiavo situacija.

Atkreiptinas dėmesys, jog naudojimąsi CK 6.219 straipsniu, viena vertus, amortizuoja *favor contractus* (sutarties išsaugojimo) principas, kita vertus, tai daryti skatina aptariama nuostolių sumažinimo doktrina, kuri tam tikrose situacijose sutarties nutraukimą traktuoja, kaip skolininko pareigą. Jei yra naudojamas sutarties nutraukimu, teismas pagal griežtus CK 6.217-219 str. numatytus kriterijus turi įvertinti, ar tam būta pagrindo. Jei sutartis nenutraukiama, vėliau, sprendžiant skolininko civilinės atsakomybės klausimą, teismas turi nustatyti, ar kreditoriaus veiksmai atitinka nuostolių sumažinimo taisyklės brėžiamus reikalavimus. Jei, teismo nuomone, atitikties nebuvo, bus konstatuota mišri kreditoriaus ir skolininko kaltė ir šia apimtimi ieškinys nebus tenkinamas. Tačiau šiais atvejais yra galimos dvejopo pobūdžio situacijos. Pirma, jei nesiėmus savigynos, nuostoliai bereikalingai padidėja ir taip pats kreditorius patiria didelius turtinius

praradimus. Tai dažniau gali pasitaikyti tų rūšių sutartyse, kurių vykdymas tiesiogiai ar netiesiogiai susijęs su gamybinio kapitalo būkle (pvz., įrenginių priežiūros paslaugų, rangos sutartys), pasyvų ir aktyvų svyravimais (pvz., vertybinių popierių tvarkymo, finansinio turto patikėjimo sutartys), daiktų sugedimu ar sugadinimu (pvz., pirkimo pardavimo, mainų, rentos sutartys). Galimos situacijos, kai kreditorius tyčia siekia sau ekonominės žalos arba dėl neatsargumo leidžia jai kilti, nes žino, jog šie nuostoliai teismo proceso metu bus išsireikalauti iš skolininko. Jei jis to nežinotų, tikrai neleistų žalai atsirasti, kitaip tariant, jei bet kuris protingai apdairus verslininkas tokioje situacijoje nedelstų ir nutrauktų sutartį. Jei kreditorius to nepadaro, toks jo elgesys neabejotinai lemia piktnaudžiavimą susiklosčiusia situacija. Pvz., maisto prekyba besiverčianti įmonė sudaro sutartį su vežėju dėl didelio prekių kiekio išvežiojimo į maisto parduotuves. Vežėjui pareiškus, jog jis pakeitė savo nuomonę ir sutarties nevykdys dėl per mažo užmokesčio už prekių vežimą, įmonė nesiima jokių veiksmų (nutraukti esamą sutartį pagal 6.219 str. ir sudaryti sutartį su kitu vežėju, sudaryti būtinas laikymo sąlygas ilgesniam prekių išsaugojimui ir t.t.) ir leidžia visoms įmonės sandėlyje esančioms prekėms sugesti. Dėl to krovinio siuntėjas (prekybos įmonė) patiria didelių nuostolių, kuriuos tikisi išsieškoti iš vežėjo. Toks delsimas prekybos įmonei atrodo naudingas, nes ji žino, jog, patenkinus ieškinį, bus apmokėta už visas sugedusias prekes (CK 6.251 str.), kurios visos, normaliai prekiaujant prekybos tinkle, veikiausiai nebūtų nupirktos. Taigi įmonė iš šios situacijos tikisi gauti užtikrintą ir maksimalų pelną ir taip panaikina galimų verslo nesėkmių riziką. Kaip matome, tokiose situacijose nesąžiningo kreditoriaus ieškinys didele dalimi negali būti tenkinamas, atsižvelgiant:

- 1). Į jo paties kaltę, t.y. pažeidus nuostolių sumažinimo doktrinos taisykles (CK 6.248 str. 4 d., 6.259 str. 2 d.);
- 2). Piktnaudžiavimą situacija siekiant asmeninės naudos ir atitinkamai žalos kontrahentui (CK 1.2 str., 1.5 str., 1.137 str. 2 d., 6.38 str., 6.200 str.);
- 3). Į nuostolių numatymo taisyklę (CK 6.258 str. 4 d.).

Taigi, jei tokiomis aplinkybėmis šalis nenutrauks sutarties, jos šansai prisiteisti visišką nuostolių atlyginimą žymiai sumažės.

Antra, tai atvejai, kada skolininkui nedviprasmiškai davus suprasti, jog jis dvišalės sutarties nevykdys, kreditorius, turėdamas teisėtą interesą, tai ignoruoja (angl. *waiver of breach*) ir jei įmanoma tęsia savo veiksmus gaudamas tą naudą, kurią jis ir turėjo gauti pagal sutartį. Tačiau pažeidimas gali būti ignoruojamas tik tais atvejais, jei nesukelia neproporcingos ir nenumatytos žalos skolininkui, t.y. jei nėra prieš tai aptartų piktnaudžiavimo situacija požymių. Toks kreditoriaus elgesys gali būti efektyvus, kai jis tiekia prekes ar paslaugas. Pavyzdžiui, 1962 m. Didžiosios Britanijos Lordų rūmų nagrinėtoje byloje *White and Carter v. McGregor*, įmonė įsipareigojo pagaminti metalo lakštus, reikalingus užsakovo dirbtuvėms. Po kelių valandų užsakovas persigalvojo ir pareiškė nutraukias sutartį. Įmonė šį pažeidimą ignoravo, pagamino reikiamus gaminius, nors suvokė, kad jie jau nebereikalingi, ir pareikalavo apmokėjimo. Lordų rūmai savo sprendimu palaikė šį ieškovo reikalavimą ir taip šioje byloje sukūrė precedentą. Vėliau šio bendrojoje teisėje smarkiai kritikuoto precedento ribas Anglijos teismai susiaurino.

Pirmasis *White and Carter* taisyklės apribojimas nustatytas 1971 m. byloje *Hounslow L.B.C. v. Twickenham Garden Developments Ltd.* Jo esmė ta, kad nukentėjusioji šalis negali priversti pažeidėjo kooperuotis prieš jo valią, todėl tais atvejais, kai nukentėjusioji šalis negali tęsti sutarties be kitos šalies bendradarbiavimo, ji bus priversta sutartį

nutraukti. Pavyzdžiui, pagal sutartį rangovas turėjo atlikti tam tikrus darbus užsakovo žemėje, tačiau po kiek laiko nuo sutarties sudarymo užsakovas persigalvojo ir uždarė įvažiavimo į savo teritoriją vartus. Akivaizdu, kad tokiomis aplinkybėmis rangovas negalės atlikti savo pareigų, kad ir kaip to norėtų.

Antrasis apribojimas buvo išsakytas Lordo Reido toje pačioje *White and Carter* byloje. Tačiau, priimant Lordų rūmų sprendimą, šiai nuomonei pritarė tik teismo kolegijos narių mažuma. Vis dėlto šio teisėjo išsakyti argumentai buvo neužmiršti ir po devynerių metų tapo *ratio decidendi* dalimi prieš tai minėtoje *Hounslow L.B.C. v. Twickenham Garden Developments Ltd.* ir kitose bylose. Lordas Reidas pasakė: „[...] visiškai galimas daktas, kad jei galima įrodyti, jog kita šalis neturi jokio finansinio ar kito teisėto intereso vykdyti sutartį (užuot išsireikalavus nuostolius), jai neturėtų būti leidžiama apsunkinti kitos šalies papildomais rūpesčiais, be jokios naudos sau.“⁴ Šis apribojimas, kaip matome, išreiškia vieną esminių civilinės teisės tikslų – reguliuoti skirtingų asmenų santykius taip, kad išliktų protingas jų interesų balansas.

Savo ruožtu JAV ir Kanadoje aptariamoms taisyklėms teismai apskritai netaiko, motyvuodami prieštaravimu nuostolių sumažinimo doktrinai⁵ (CK 6.259 str. 2 d.). Šioje vietoje būtina pritari Anglijos teismų pozicijai, kuri išreiškia *pacta sunt servanda* ir *favor contractus* principus, gina kreditoriaus interesus ir galiausiai bent daliai „atsižadėtų“ sutarčių leidžia pasiekti tą ekonominį ir socialinį efektą, kuris būtų pasiektas neesant sutarties pažeidimo. Taigi *White and Carter* taisykle turėtų būti vadovaujama ir Lietuvoje, jei, žinoma, tai konkrečiu atveju neprieštarauja CK 1.5 str. ir nėra piktnaudžiavimo situacija požymių. Taip pat šiame kontekste kyla kitas aktualus tinkamam teisės taikymui ir aiškinimui klausimas – ar galima nutraukti sutartį neturint tam pakankamo teisinio pagrindo, t.y. ar toks pareiškimas reikš sutartinių santykių pabaigą? Svarbu pažymėti, jog sutartis gali būti sudaryta, pakeista ar nutraukta tik suderinus abiejų šalių valią. Vienašalio valios išreiškimo čia nepakanka. Todėl įstatymu, sutartimi ar teismo sprendimu nepagrįsti pareiškimai apie vienašalį sutarties nutraukimą neturi jokios įtakos sutarties galiojimui. Sutartis *lieka galioti* ir ją būtina vykdyti, o už nevykdymą skolininkas atsako. Be to, niekuo nepagrįstas šalies pareiškimas, kad ji „nutraukia“ sutartį yra neteisėtas veiksmas, draudžiamas CK 6.59 str., o iš neteisėtumo teisė nekyla (*ex iniuria ius non oritur*). Atsižvelgiant į CK 6.219 str. taikymo poveikį, darytina išvada, kad toks pareiškimas ne tik kad nesukuria pareiškėjo pageidaujamo teisinių padarinių, bet lemia visiškai priešingą ir nenaudingą pareiškėjui efektą – numatomą sutarties pažeidimą.

Tam tikrais atvejais numatomo sutarties pažeidimo doktrina gali būti puikus ginklas prieš ekonominį spaudimą tarp sutarties šalių, pavyzdžiui, jei skolininkas pareiškia, kad arba jis vienašališkai padidins kainą, arba nepripažins, kad sudaryta sutartis galioja. Kreditoriui nesutikus su šiuo nepagrįstu reikalavimu, skolininkas, kaip ir žadėjęs nevykdys sutarties, bei apskritai nepripažins prievolės tarp abiejų šalių buvimo. Tokie veiksmai bus kvalifikuojami ne kaip kas kita, o tik kaip numatomas sutarties pažeidimas.⁶

⁴ M. Whincup. *Contract law and practice: the English system and Continental comparisons*. 2nd ed. Kluwer law and taxation publishers (1992), p.259; E. Mc. Kendrick. *Contract law*. 2nd ed. Macmillan professional masters. 1994, p. 300.

⁵ M. Whincup, p. 258-259.

⁶ Žr. sprendimą JAV Federalinio (Šiaurės Ilinojaus) apygardos teismo byloje *Magellan International v. Salzgitter Handel* 1999 m. gruodžio 7 d.

LYGINAMIEJI ASPEKTAI

ANGLIJOS TEISĖ

Numatomo sutarties pažeidimo doktrina atsirado Anglijoje. Jos ištakos siekia 1853 metus, kada viename seniausių šios valstybės teismų – Karalienės teisme (angl. *Queens bench*) precedentu byloje *Hochster v. De la Tour*⁷ ir buvo sukurta ši taisyklė. Trumpai apie bylą. Pagal 1852 m. balandžio 12 d. sudarytą sutartį De la Tour išipareigojo Hochster suteikti kurjerio darbą trims mėnesiams pradedant nuo tų pačių metų birželio 1 dienos. Gegužės vienuoliką dieną De la Tour parašė Hochster laišką, kad pakeitė savo nuomonę ir jo, neįdarbina, kaip buvo susitarta, nei suras jam kitą darbo vietą, taip pat nemokės kompensacijos. Kiek vėliau panašiais terminais Hochster susirado kitą darbą ir 1852 m. gegužės 22 d. pareiškė ieškinį teisme – dešimt dienų iki sutarties vykdymo pradžios. Jis argumentavo savo pareiškimą tuo, kad De la Tour, atsisakydamas savo pažado įdarbinti Hochster pažeidė sutartį nepaisant to, kad sutarties vykdymo metas dar nebuvo atėjęs. De la Tour atsikirtu motyvuodamas tuo, kad neįmanoma pažeisti sutarties iki birželio 1 d. Teismas patenkino Hochster ieškinį ir pripažino, kad čia buvo numatomas sutarties pažeidimas. Be kita ko, Vyriausiasis teisėjas Lordas Campbell pasakė, jog kur kas racionaliau ir naudingiau abiem šalims, po to kai atsakovas išsižada sutarties, kad ieškovas turėtų sprendimo laisvę atleisti save nuo išipareigojimų vykdyti sutartį ateityje, pasilikdamas teisę išsieškoti nuostolius kuriuos patyrė dėl sutarties pažeidimo. Todėl tam, kad ieškovas neliktų bedarbis ir be reikalo nešvaistytų pinigų beprasmiams būsimu sutarties vykdymo pasiruošimams, jis turi turėti laisvę susirasti kitą darbą.⁸ Anglijoje šalis gali apriboti savo galimybes įvykdyti prievolę ne tik veiksmais, bet ir neveikimu, pvz., nesugebėjimu sudaryti efektyvios tiekimo (didmeninio prekių pirkimo-pardavimo) sutarties su trečiąja šalimi. Tačiau šalis, sudariusi tokią sutartį, nebus laikoma numatamai pažeidusia sutartį vien dėl to, kad ta trečioji šalis pažeidė savo prievolę. Nukentėjusioji šalis reaguoti į pažeidimą gali pareikšdama reikalavimą teismo proceso tvarka, pranešimu, aktyviais veiksmais ir netgi neveikimu, kuris toje situacijoje nedviprasmiškai rodytų siekį imtis teisinių priemonių prieš pažeidėją, pvz., atsisakymas sudaryti taikos sutartį. Šalis, kuri nusprendė reaguoti į numatomą sutarties pažeidimą nelaukdama termino pabaigos, gali pareikšti ieškinį dėl nuostolių atlyginimo. Šia teise ji gali pasinaudoti net ir tada, kai skolininko pareiga vykdyti prievolę susieta su dar neatsiradusia atidedamąja sąlyga. Nutraukti sutartį šalis gali, jei pažeidimas pasireiškia esminiu nesugebėjimu įvykdyti savo pareigą. Taip pat tokią teisę gali lemti ir kitas, nebūtinai žymus sutarties pažeidimas, jei jis numatytas aiškiai išreikštomis sutarties sąlygomis. Sutarties pažeidimas, matyt, bus žymus, tais atvejais, kada po skolininko pranešimo apie sutarties atsisakymą kreditorius pagrįstai patikėjo, jog sutartis nebus vykdoma. Tačiau byloje, kur numatomas sutarties pažeidimas pasireiškia savo galimybių įvykdyti sutartį apribojimu, jau reikalaujama objektyvesnių aplinkybių, o būtent, sutarties nutraukimo momentu jau turi būti visiškai tikra, jog būsimas neįvykdymas bus pakankamai rimtas, kad pateisintų sutarties nutraukimą. Šalis, kuri neregavo į sutarties pažeidimą, dažnai praranda teisę tuo remtis ateityje, o tai ypač svarbu sprendžiant

⁷ *Hochster v. De la Tour*. 118 Eng. Rep. 922 (Q.B. 1853).

⁸ Keith A. Rowley. A Brief History of Anticipatory Repudiation in American Contract Law. University of Cincinnati Law Review (Winter 2001), p. 573-574.

nuostolių atlyginimo klausimą. Antai teisė į nuostolių atlyginimą prarandama, jei skolininkas pašalina numatomo sutarties pažeidimo priežastis (pvz., intensyviai pradeda vykdyti savo prievolę), teisėtai nutraukia sutartį arba sutartį išstinka frustracija (nenumatytos aplinkybės, dėl kurių sutarties vykdymas pasidaro neįmanomas arba nepraktiškas).⁹

JAV TEISĖ

JAV teisėje numatomas sutarties pažeidimas atsirado minėto angliško precedento byloje *Hochster v. De la Tour* dėka. Iš pradžių ne visi teismai vieningai akceptavo šią taisyklę, tačiau ilgainiui jos taikymas išplito visoje valstybėje. JAV numatomo sutarties pažeidimo doktriną teismų praktikoje galutinai įtvirtino Aukščiausiasis Teismas 1900 m. civilinėje byloje *Roehm v. Horst*.¹⁰ Motyvuodamas teisėjų kolegijos sprendimą, Aukščiausiojo Teismo pirmininkas Fuller'is rašė: „...keliamas klausimas – jei sutarties išsižadama iki tol, kol ateina laikas ją vykdyti (kada išsižadėjimas yra absoliutus ir besąlygiškas), ar gali nukentėjusioji šalis tai laikyti sutarties pažeidimu ir nedelsiant pareikšti ieškinį teisme [...] Nediskutuotina, kad jei viena sutarties šalis sunaikina prievolės dalyką arba visiškai apriboja savo galimybes tinkamai įvykdyti sutartį, toks elgesys yra ekvivalentiškas sutarties pažeidimui, nors sutarties įvykdymo metas dar neatėjo; taip pat, jei pagal sutartį reikia atlikti eilę veiksmų ir faktiškai neįvykdomas vienas iš jų, be kita ko atsisakant vykdyti likusius, kita prievolės šalis neprivalo vykdyti savo priešpriešinio įsipareigojimo, o turi teisę tokius skolininko veiksmus traktuoti kaip visos sutarties pažeidimą ir atitinkamai reikalauti nuostolių atlyginimo. [...] Doktrina, teigianti, kad kategoriškas atsisakymas vykdyti sutartį sukels numatomą sutarties pažeidimą, ilgainiui tapo teisės norma, taikytina atlygintinų paslaugų teikimo, rangos, pirkimo-pardavimo sutartims, taip pat sutartims tarp sutuoktinių ir kt. Nors doktrina sukėlė daug ginčų, vis dėlto Amerikos teisės institutas (*ALI*) 1932 m. išleistame pirmajame Sutarčių teisės sąvade (kurio autorius, beje, buvo vienas iš aršiausių šios taisyklės kritikų) tarp kitų nuostatų inkorporavo ir numatomą sutarties pažeidimą. 1952 m. ši taisyklė buvo įtvirtinta JAV Vieningo komercinio kodekso (*UCC*) 2-610 str., o vėliau ir antrajame Sutarčių teisės sąvade.¹¹ *UCC* 2-610 str. reikalauja, kad numatomas sutarties pažeidimas sutarties šaliai „iš esmės sumažintų sutarties vertę“, tačiau pačios numatomo sutarties pažeidimo sampratos nepateikia. Sutarčių teisės sąvadas (antrasis) pateikia numatomo sutarties pažeidimo sąvoką, kuri savo turiniu nėra apribota tik prekių pirkimo-pardavimo sutartims, o yra bendrai taikytina visoms sutartims.¹² Sąvado 250 paragrafas nustato, kad skolininkas atsižada savo pareigos tokiu būdu: (1) pranešdamas skolininkui ketinimus atlikti tokį esminį sutarties pažeidimą, kuris savaime suteikia kreditoriui teisę reikalauti nuostolių atlyginimo; (2) atlikdamas valinį veiksmą, kuris

⁹ G. Treitel, P. Birks and others. *English Private law, vol. II (law of Obligations)*. Oxford university press, 2000, p.146-148.

¹⁰ *Roehm v. Horst*. □ 178 U.S. 1 (1900).

¹¹ Plačiau apie doktrinos istoriją JAV- Keith A. Rowley. *A Brief History of Anticipatory Repudiation in American Contract Law*. University of Cincinnati Law Review (Winter 2001), p.565-639.

¹² G. Treitel. *Remedies for breach of contract: a comparative account*. Clarendon press, Oxford, 1989, p. 379.

skolininko galimybę įvykdyti prievolę paverčia neįmanoma arba beveik neįmanoma; (3) nesugebėdamas pateikti adekvataus prievolės įvykdymo užtikrinimo, kai to deramai buvo pareikalavęs kreditorius. *UCC* 2-610 str. savo ruožtu reglamentuoja kreditoriaus teises esant numatomam sutarties pažeidimui. Pirma, kreditorius komercine prasme protingą laiką gali laukti įvykdymo iš skolininko. Antra, jis gali panaudoti bet kurį teisių gynimo būdą, numatytą 2-703 ir 2-711 straipsniuose, net ir tais atvejais, kai pranešė lauksias net ir pavėluoto prievolės įvykdymo ir pareikalavo, kad skolininkas tęstų sutartį. *Inter alia* 2-703 ir 2-711 str. leidžia nutraukti sutartį ir išsireikalauti nuostolių atlyginimą. Trečia, kreditorius kiekvienu atveju gali sustabdyti priešpriešinių įsipareigojimų vykdymą.

KONTINENTINĖ TEISĖ

Iki 2002 m. sausio 1d. pasibaigusios Vokietijos prievolių teisės reformos šios šalies statutinė teisė nežinojo numatomo sutarties pažeidimo. Nežiūrint į tai, teisės doktrinos ir teismų praktikos buvo pripažįstama, kad nedviprasmiškas ir tvirtas atsisakymas vykdyti sutartį yra jos neįvykdymas pagal analogiją taikant Vokietijos CK (*BGB*) 280, 286, 325, 326 paragrafus. Panaši situacija yra Austrijoje, bet pakeitus civilinius įstatymus padėtis pasikeitė: kai skolininkas rimtai ir galutinai atsisako vykdyti sutartį, (*Erfüllungsverweigerung*) kreditorius neprivalo nustatyti papildomo termino prievolės vykdymui tam, kad galėtų išsireikalauti nuostolių atlyginimą už sutarties neįvykdymą (*BGB* 281 § 2 d.) ar nutraukti sutartį (*BGB* 323 § 2 d. 1 p.). *BGB* 323 § 4 d. specialiai sakoma, kad ši taisyklė taikoma net jei įvykdymo terminas dar nėra suėjęs.¹³

Danijos civilinė teisė šaliai leidžia pasinaudoti teise nutraukti sutartį remiantis numatomu sutarties pažeidimu tik tais atvejais, kai yra arba visiškai aišku, arba egzistuoja didelė tikimybė, beveik prilygstanti visiškam aiškumui, kad kita šalis atliks esminį sutarties pažeidimą. Šalis gali nutraukti sutartį, jei prekes pristatant partijomis praleidžiamas terminas arba pristatoma nekokybiška prekė ir bent vienas toks apmokėjimas arba prekių partija sukelia esminį sutarties pažeidimą. Ši taisyklė netaikoma, kai nėra jokios priežasties tikėtis termino praleidimo (Pirkimo-pardavimo įstatymo 22, 29 ir 46 §). Suomijos bei Švedijos Pirkimo-pardavimo sutarčių įstatymų (kurie yra itin panašūs) 61 ir 62 paragrafuose inkorporuotos analogiškos Vienos konvencijos reguliavimui taisyklės. Olandijos CK 6:80 str. įtvirtina nuostatą, pagal kurią sutarties neįvykdymo padariniai šaliai atsiranda, net jei įvykdymo terminas dar nėra suėjęs tokiais atvejais: 1) jei sutarties neįmanoma įvykdyti jos nepažeidus; 2) jeigu susižinojęs su skolininku kreditorius nusprendžia, kad prievolė bus įvykdyta netinkamai; 3) jei kreditorius turi pagrįstą prielaidą tikėtis, kad prievolė bus įvykdyta netinkamai ir skolininkas nėra pateikęs prievolės įvykdymo užtikrinimo. Pagal Italijos CK 1219 str. *mora debitoris* (skolininko sukeltas sutarties pažeidimas) fiksuojamas tada, kai skolininkas raštu pareiškia nenorįs vykdyti sutarties. Tokiu atveju sutarties nutraukimui kelias atviras. CK 1461 str. reglamentuoja skolininko nemokumą. Prancūzijos, Portugalijos, Belgijos statutinei teisei

---

¹³ Reinhard Zimmermann. *Breach of Contract and Remedies under the New German Law of Obligations*. Centro di studi e ricerche di diritto comparato e straniero. Roma, 2002, p. 45-46.

numatomo sutarties pažeidimo doktrina nežinoma.¹⁴

TARPTAUTINIS LYGMUO

Tarptautinės teisės aktuose numatomo sutarties pažeidimo doktrina aptinkama 1980 m. Vienos konvencijos dėl tarptautinių prekių pirkimo-pardavimo sutarčių¹⁵ 71 – 73 str. bei 1964 m. Hagos konvencijos dėl tarptautinių pirkimo-pardavimo sutarčių teisės vienodinimo (ULIS) 76 str. (Lietuvos Respublika yra prisijungusi tik prie Vienos konvencijos).

Numatomas sutarties pažeidimas numatytas ir tarptautinių organizacijų ar privačių iniciatyvų parengtose rekomendacinėse nuostatose, kaip antai 1994m. Tarptautinės privatinės teisės unifikavimo instituto Romoje parengtų UNIDROIT principų¹⁶ 7.3.3 str., 2000 m. Europos sutarčių principų rengimo grupės parengtų principų¹⁷ (PECL) 9:304 str. UNIDROIT 7.3.3 str. ir PECL 9:304 str. turinys yra tapatus. UNIDROIT principai darė įtaką ir LR CK, kurio autoriai principus inkorporavo į Lietuvos prievolių teisės sistemą. Štai kodėl CK 6.219 str. tekstas yra analogiškas minėtiems UNIDROIT ir PECL straipsniams.

LIETUVOS SITUACIJA

Nors numatomo sutarties pažeidimo doktrina nuo pat savo evoliucijos pradžios tapo puikiu ginklu prieš nesąžiningus ar abejingus skolininkus ir prisideda prie efektyvaus kreditoriaus teisių bei teisėtų interesų gynimo, Lietuvos teismų praktikoje numatomo sutarties pažeidimo bylų kol kas nepasitaiko. Priežasčių galima išskirti keletą. Kaip ir kiekviena kita naujovė civilinėje teisėje, taip ir ši, pradeda išties veikti realiame gyvenime tik tuomet, kai ją akceptuoja teismai. Priešingu atveju įvairios modernios doktrinos taip ir lieka „popieriuje“. Todėl sutartinių santykių dalyviai nedrįsta naudotis CK 6.219 str. teikiama gynyba, nes nesant teismų praktikos ta tema egzistuoja rizika, jog, tinkamai nesusipažinęs su šiuolaikine sutarčių teise ir aptariamomis CK nuostatų funkcijomis, teisėjas net ir pagrįstą sutarties nutraukimą gali pripažinti neteisėtu. O tai jau būtų didelis teisingumo vykdytojų smūgis sąžiningai sutarties šaliai. Kita vertus, vien teismo kvalifikuotumo čia neužtenka. Prievolių teisėje, lyginant ją su visa civilinės teisės sistema, intensyviausiai veikia šalių autonomijos principas (Lietuvos Respublikos Konstitucijos¹⁸ 46 str., CK 1.2 str., 6.156 str.). Šio principo taša civiliniame procese -

---

¹⁴ Ole Lando & Hugh Beale eds., *Principles of European Contract Law: Parts I and II*, Kluwer Law International (2000), p. 416-419.

¹⁵ Valstybės žinios, 1995, 102- 2283.

¹⁶ *Principles of International Commercial Contracts*. Rome: UNIDROIT, 1994.

¹⁷ *Principles of European Contract Law, Commission on European Contract Law*, 2000.

¹⁸ Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

dispozityvumo principas (Civilinio proceso kodekso 13 str.¹⁹) neleidžia teismui patarinėti šalims, ką ir kaip konkrečiai reikia ar reikėjo daryti, kai komplikavosi šalių santykiai, kitaip tariant negali „advokatauti“. Teismas oficialiai gali išaiškinti teisės normas tik savo kompetencijos bei protingumo principo ribose, jei teisės normos taikymas yra susijęs su byla, ir negali pernelyg nukrypti į kazuistiką. Vadinasi, CK 6.219 str., kaip ir kitų modernių civilinės teisės normų „krikštui“ teismų praktikoje reikalinga tiek šalims patariančių advokatų ar kitų teisininkų iniciatyva taikyti savigyną (šiuo atveju sutarties nutraukimą), tiek ir teismo akceptas. Tačiau išsakytos mintys jokių būdu nereiškia, jog kreditoriai, remdamiesi vien subjektyviomis abejonėmis, turėtų pradėti beatodairiškai nutraukinėti sutartis. Teismas tokį sutarties nutraukimą laikys nepateisinamu. Norint pasinaudoti CK 6.219 str., būtini įrodymai, taip pat įdėmus ir kvalifikuotas situacijos ištyrimas. Pavyzdžiui, distribucijos sutarties atveju gamintojui (tiekėjui) pareiškus, jog šis nebetieks automobilių, negalima tuojau pat pulti ir nutraukti sutartį. Reikia išsiaiškinti, kas sąlygojo tokį pardavėjo elgesį. Galbūt gamintojas (tiekėjas) pagrįstai ir teisėtai nusprendė sustabdyti sutarties vykdymą dėl paties distributoriaus nemokumo (CK 6.58 str.), tuomet sutarties nutraukimas jau bus netoleruotinas.

NUMATOMO SUTARTIES PAŽEIDIMO KVALIFIKAVIMO TAISYKLĖS

CK 6.219 str. numato, kad šalis gali nutraukti sutartį, jeigu iki sutarties įvykdymo termino pabaigos iš konkrečių aplinkybių ji gali numanyti, kad kita šalis pažeis sutartį iš esmės. Numatomas sutarties pažeidimas reglamentuojamas ir rangos sutartinių prievolių institute (CK 6.658 str. 2-3d.; 6.661 str.).

Siekiant, kad ši teisės norma būtų tinkamai aiškinama ir tiksliai taikoma, reikia išskirti kriterijus, kuriais remiantis gali būti taikoma aptariamoji teisės norma.

A. SUTARTIS NEGALI BŪTI ABSOLIUČIAI REALINĖ

Visų pirma svarbu apibrėžti, kokių rūšių sutartims galime šią teisės normą taikyti. CK 6.219 str. hipotezė konstruojama minint terminą, kuris skirtas prievolės įvykdymui. Jei jokie termino nėra (terminas gali būti skirtas arba pačiam įvykdymui apibrėžti (terminuota prievolė) arba sąlygos atsiradimo laikotarpiui apibrėžti (sąlyginė prievolė, kurios sąlygos atsiradimas susietas su tam tikru laiko tarpu), vadinasi CK 6.219 str. netaikytinas. Todėl turi būti tam tikra laiko riba tarp sutarties sudarymo ir sutarties įvykdymo momentų, kitaip tariant šie momentai negali sutapti. Čia itin svarbu aptarti vieną aktualiausių sutarčių klasifikacijų.

Sutartys, kurių sudarymo ir įvykdymo momentai privalomai sutampa, yra vadinamos realinėmis sutartimis (*contractus reales*), pvz., dovanojimas. Neperdavus daikto, sutartis nebus sudaryta. Šios sutartys įvykdomos tuo pačiu metu kaip ir sudaromos.

Sutartys, kurių sudarymo ir įvykdymo momentai nebūtinai sutampa, vadinamos konsensualinėmis (*contractus consensuales*), pvz., pirkimo-pardavimo, mainų, lizingo. Jų didžioji dauguma.

¹⁹ Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

Taip pat esti ir mišraus pobūdžio sutarčių, t.y. tokių, kurių sudarymo ir įvykdymo momentai sutampa, tačiau sutartis sudaroma realizuojant tik vienos šalies pareigą perduoti daiktą ar pinigų sumą, o kita šalis tuo metu (įsigaliojus sutarčiai) įgyja pareigą per tam tikrą laiką įvykdyti savo priešpriešinę pareigą šį daiktą ar pinigų sumą grąžinti. Šios sutartys vadintinos mišriomis arba santykinai realinėmis sutartimis, taip siekiant jas atskirti nuo absoliučiai realinių, taip pat nuo konsensualinių sutarčių. Jos panašios į dvišales prievolės (tokios, kuriose ta pati šalis vienu metu yra ir skolininkas ir kreditorius), skirtumas tik tas, kad vienos šalies priešpriešinė pareiga yra realinio pobūdžio ir jos įvykdymas yra privaloma sutarties sudarymo sąlyga, o kitos šalies pareiga yra konsensualinio pobūdžio ir ją reikia įvykdyti vėliau. Konceptualių požiūriu mišrios (santykinai realinės) sutartys, nors ir labai panašios, bet dažniausiai nėra kartu ir dvišalės, kadangi sutartį sukuriantis realinės pareigos įvykdymas, tėra įrankis sukurti sutartį ir į galiojančios prievolės ribas nepatenka. Sudarius tokią sutartį, telieka viena pareiga (konsensualinio pobūdžio), todėl šios sutartys yra laikomos vienašalėmis (išskyrus pasaugą, nes ji yra dvišalė sutartis, nepaisant to, kad buvo sudaryta perduodant daiktą). Nors kartais šios sutartys teisės doktrinoje taip pat yra tapatinamos, jos skiriasi nuo absoliučiai realinių tuo, kad pastarosiose sutartyse nėra konsensualinės pareigos, tik realinė, todėl jos nepanašios į dvišales, kaip kad mišrios sutartys. Pavyzdžiui, mišria sutartimi laikoma paskola, pasauga, panauda. Štai pagal paskolos sutartį viena šalis perduoda pinigų sumą. Nors sudarius šią sutartį ji tuo pat metu įvykdoma (CK 6.870 str. 2 d), tuo šalių santykiai nesibaigia, nes įvykdoma tik paskolos davėjo pareiga, o paskolos gavėjas turi pareigą per tam tikrą terminą ar pagal pareikalavimą grąžinti perduotą sumą. Kaip matome, pirmoji pareiga yra realinio pobūdžio (jos įvykdymas sutampa su daikto perdavimu), o antroji – konsensualinio (nebūtinai sutampa su daikto perdavimu ir galioja iki bus grąžintas daiktas). Aptartoji klasifikacija *inter alia* yra svarbi nustatant sutarčių spektrą, kuriam taikytinas CK 6.219 str. Atsižvelgiant į minėtą klasifikaciją ir jos santykį su numatomu sutarties pažeidimu (į tai, kad turi būti tam tikra laiko riba tarp sutarties sudarymo ir sutarties įvykdymo momentų, kitaip tariant šie momentai negali sutapti), vienareikšmiai darytina išvada, jog CK 6.219 str. praktikoje negali būti pritaikytas realinėms sutartims. Kartu tai reiškia, jog šis straipsnis gali būti taikomas tik konsensualinėms ir santykinai realinėms sutartims nutraukti.

B. SUTARTIS TURI BŪTI GALIOJANTI

Norint taikyti CK 6.219 str., sutartinė prievolė, kurią norima nutraukti, turi galioti. Todėl skolininkas, nors ir elgsis visiškai nesuderinamai su galimybe prievolę įvykdyti ar kitaip ignoruos savo įsipareigojimus, nebus laikomas pažeidusiu sutartinę prievolę su atidedamąja sąlyga, jei paaiškės, kad atidedamajai sąlygai įvykti nebeįmanoma. Pavyzdžiui, sudaroma statybos rangos sutartis dėl angarų automobiliams laikyti statybos. Šalys sutartyje numato, kad angarai bus statomi, jei per 6 mėnesius automobilių X distributorius gaus reikiamus leidimus šių automobilių importui į Lietuvą. Rangovas po kurio laiko pareiškia, jog jis nestatys angarų, kadangi turi pernelyg daug kitų užsakymų. Užsakovas, remdamasis CK 6.219 str., nori nutraukti sutartį, tačiau paaiškėja, kad taikant atsakomąsias priemones automobilių X importas į šalį apribotas bent vienerių metų laikotarpiui ir leidimai neišduodami. Tokia sutartis bus niekinė pagal CK 1.68 str. 3d., todėl jos nutraukti nebegalima.

CK 6.219 str. nebus galima taikyti *force majeure* atveju, nes pagal CK 6.127 str. 1 d. prievolė tokiomis aplinkybėmis pasibaigia. Tačiau CK 6.212 str. 4 d. įvelia tam tikrą dviprasmybę, leisdama *force majeure* ištikusią prievolę nutraukti. Išeitų, kad įstatymas leidžia nutraukti neegzistuojančius santykius. Manytume, šių normų santykį reikėtų aiškinti taip, kad kartais *force majeure* gali paveikti tik dalį prievolės, todėl dalis prievolių pasibaigs pagal CK 6.127 str. 1d., o dalis liks galioti. Štai būtent šiai prievolės daliai ir yra taikytina CK 6.212 str. 4 d., leidžianti nutraukti sutartį, jei kreditoriaus tikslas prievolėje žlugo. CK 6.219 str. gali būti taikomas tiek galiojančiai sutarties daliai, tiek po sutarties sudarymo pagrįstai prognozuojant CK 6.212 str. aplinkybių atsiradimą, pvz., po sutarties sudarymo atsiranda priežastys (dėl kurių skolininkas nekaltas), sukuriančios itin didelę tikimybę, kad netrukus jo gamykloje kils streikas ir skolininkas bus bėjęs įvykdyti savo prievolę. Taip pat neįmanoma nutraukti ir kitais pagrindais negaliojančios sutarties (CK 6.224 str.).

C. NETURI BŪTI SUĖJĘS PRIEVLĖS ĮVYKDYMO TERMINAS

Sutarties pažeidimai pagal pažeidimo ribas laike skiriami į dvi rūšis: faktinį (angl. *actual breach*) ir numatomą (angl. *anticipatory breach*). Jei terminas bus suėjęs, tai jau bus kita sutarties pažeidimo rūšis – faktiškas (paprastas, žymus arba esminis, priklausomai nuo pažeidimo sunkumo) sutarties pažeidimas. Kreditorius kuris nespėjo nutraukti sutarties pagal CK 6.219 str., turi veikti pagal CK 6. 217 str.²⁰

CK 6.219 str. suteikia teisę prievolės šaliai nutraukti sutartį dėl numatomo sutarties neįvykdymo, kuris išreiškiamas, kaip akivaizdus nenoras ar nepajėgumas vykdyti įsipareigojimus, kada neįvykdymas būtų pripažintas esminiu pagal CK 6. 217str. Teisė nutraukti sutartį dėl numatomo sutarties pažeidimo remiasi sutarties šalies suvokimu, kad ji nebegali likti sutartiniuose santykiuose ir būti įsipareigojusi nuo to momento, kai tapo aišku, jog kita sutarties šalis nevykdys sutarties arba nesugebės to padaryti sutartu laiku. Šios normos poveikis pasireiškia tuo, kad siekiant suteikti galimybę asmeniui pasinaudoti civilinių teisių gynimo būdu – sutarties nutraukimu, numatomas sutarties pažeidimas prilyginamas faktiniam sutarties pažeidimui, taip sukuriant teisinę fikciją – neva prievolės įvykdymo terminas jau suėjo.

Terminai gali būti atidedamieji arba naikinamieji.²¹ Analizuojant CK 6.219 str., gali pasirodyti, jog numatomas sutarties pažeidimas gali ištikti tik prievolę su atidedamuoju terminu, t.y. iki jam suėjus. Jei prievolėje nustatytas naikinamasis terminas, sutarties pažeidimas kvalifikuotinas kaip faktinis ir numatomo sutarties pažeidimo doktrina netaikoma. Tačiau ar tikrai taip? Pavyzdžiui, šalys sudaro gyvenamųjų patalpų nuomos sutartį trejų metų laikotarpiui. Tik prasidėjus sutarties vykdymo terminui, nuomininkas sužino, jog nuomotojas ateinančių mėnesių rengiasi griauti pastatą ir žemę parduoti. Ar gali

²⁰ Žr. 1996 balandžio 3 d. Vokietijos Federalinio Aukščiausiojo teismo bylą nr.VII 51/95.

²¹ Plačiau apie terminus prievolių teisėje žr. V. Mikelėnas. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2002, p. 106-125.

tokiu atveju nuomininkas tuoj pat nutraukti sutartį remdamasis CK 6.219 str.? Atsakymas turi būti teigiamas - juk šio straipsnio hipotezė formuluojama siejant ją su visiško įvykdymo terminu, o ne su terminu, kurio trukmei yra suspenduojamas pareigų vykdymas, t.y. atidedamuju terminu. Nei konceptualaus (besiremiančio civilinės teisės pradmenimis ir funkcijomis), nei formalaus (besiremiančio civilinių įstatymų tekstu) draudimo taikyti CK 6.219 str. neatrasime. Taigi tai gali būti ir naikinamasis ir atidedamasis terminas.

Kita su terminais susijusi problema randama analizuojant CK 1.123 ir 6.35 str. santykį su CK 6.219 str. Šiuose straipsniuose sakoma, kad skolininkas nebetenka teisės remtis terminu, kai jis tampa nemokus, bankrutuoja arba be kreditoriaus sutikimo sumažina ar sunaikina pateiktą prievolės įvykdymo užtikrinimą, taip pat kai skolininkas neįvykdo sąlygų, su kuriomis siejamas lengvatų suteikimas. Hipotetiškai šie atvejai sudaro prielaidas taikyti CK 6.219 str. Kita vertus, norint nutraukti sutartį remiantis aptariamu straipsniu, tai padaryti galima tik esant arba terminuotai prievolei, arba sąlyginei prievolei, kurios sąlygos atsiradimas arba neatsiradimas susietas su konkrečiu terminu. Pavyzdžiui, šalys numato, jog rangovo pareiga skubiai pastatyti pastatą atsiras, jei per pusę metų akcijos vertybinių popierių rinkoje nenukris iki kritinės ribos, o rangovas po kelių dienų pareiškia, jog nesugebės per šį terminą atlikti savo pareigos. Taigi sutartyje vienokiu arba kitokiu būdu turi būti nustatytas arba numanomas terminas. Jei termino nėra arba jis suėjęs, CK 6.219 str. netaikytinas, taikytinos taisyklės, reglamentuojančios faktinį sutarties pažeidimą. Šios aplinkybės suponuoja klausimą – ar esant CK 1.123 ir 6.35 str. numatytiems juridiniams faktams įmanomas CK 6.219 str. taikymas? Atsakymas priklauso nuo tinkamo sąvokos „skolininkas netenka teisės remtis terminu“ aiškinimo. Šios sąvokos jokia būdu nevalia painioti su termino suėjimu. Skolininkui netekus teisės remtis terminu (pvz., bankrutuojant), jis nebegali atsikirsti kreditoriaus reikalavimui įvykdyti prievolę anksčiau laiko, kitaip tariant netenka atsikirtimo teisės. Tačiau jei kreditorius tokiomis aplinkybėmis nereikalauja prievolės vykdyti anksčiau laiko, skolininkas pareigos nedelsiant vykdyti sutartį neturi. Laikas bėga toliau, ir pareiga turi būti įvykdyta tik suėjus sutarties terminui. O štai suėjus terminui, jo apsauginė reikšmė išnyksta, ir jis nebetenka svarbos, t.y. laikoma, kad termino nebėra, o kartu negalimas numatomas sutarties pažeidimas. Taigi skolininkui netekus teisės remtis terminu, terminas išlieka, vadinasi, išlieka ir galimybė taikyti CK 6.219 str.

Jei sutartis dar nesudaryta, tokiu atveju CK 6.219 str. netaikytinas, o taikytini straipsniai, reglamentuojantys ikisutartinius santykius. Tačiau tam tikrų panašumų tarp šių normų vis dėlto yra. Antai vienas iš dažniau pasitaikančių numatomų sutarties pažeidimų yra susijęs su trečiųjų asmenų įterpimu į prievolę, kuri atlieka skolininkas, t.y. jau esant sudarytai ir galiojančiai sutarčiai, jis sudaro kitą sutartį su trečiaisiais asmenimis, dėl to pirmosios sutarties vykdymas tampa labai komplikuoatas arba neįmanomas. Tokie pažeidimai būna esant terminuotai arba sąlyginei prievolei su atitinkamai atidedamuju terminu (dažniausiai) ar atidedamąja sąlyga (CK 6.30 ir 6.33 str.), kai šalys sudaro sutartį ir jos vykdymą atkelia vėlesniam metui arba susieja su tam tikros sąlygos įvykimu. Antai šalys sudaro pastato nuomos sutartį, pagal kurią faktiniai nuomos santykiai turėtų susiklostyti po metų nuo sutarties sudarymo dienos (atidedamasis terminas) arba tada, jei nuomininkas per metus laiko susiras naują darbą

(atidedamoji sąlyga). Galiojant tokiems susitarimams, tačiau dar nesuėjus terminui ar neįvykus sąlygai nuomotojui išnuomojus tą pačią patalpą trečiajam asmeniui terminais, kurie yra visiškai nesuderinami su ankstesnės sutarties vykdymu, bei daro jį nebeįmanomą, nuomotojas bus laikomas numatomai pažeidusiu sutartį. Skolininkas pats savo veiksmais sukuria tokią situaciją, kuriai esant jis jau nebegalės tinkamai įvykdyti sutarties.²² Čia galime pastebėti esminį numatomo sutarties pažeidimo koncepcijos bruožą – skolininkas sudaro sutartį ir vėliau pasmerkia ją žlugti, kitaip tariant, nuo jos „atsižada“ (angl. *repudiation*), ignoruoja jos svarbą, neteikdamas deramos reikšmės. Todėl kreditorius įgyja teisę nutraukti sutartį ir reikalauti nuostolių atlyginimo.

Kaip matome, numatomo sutarties pažeidimo institutas prevenciškai blokuoja nesąžiningus skolininko bandymus vesti paralelines derybas su trečiaisiais asmenimis dėl to paties sutarties dalyko. Ši funkcija labai panaši į civilinės atsakomybės teikiamą apsaugą nuo nesąžiningų paralelinių derybų ikisutartinių santykių metu. Iksutartinių santykių metu gali būti taikomos dvi atsakomybės formos: jei buvo pažeista preliminarinioji sutartis – sutartinė civilinė atsakomybė (CK 6.256 str. 2 d.), visais kitais sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose pažeidimo atvejais (*inter alia* ir dėl paralelinių derybų) – deliktinė civilinė atsakomybė (CK 6.163 str. ir 6.263 str.) Numatomo sutarties pažeidimo atveju taikoma sutartinė civilinė atsakomybė ir kiti sutartiniai teisių gynimo būdai. Realiame gyvenime paralelinės derybos ikisutartinių santykių ir sutartinių santykių konsensualinėse sutartyse metu išoriškai gali nė kiek nesiskirti, ypač jei sutarties dar nepradėta faktiškai vykdyti. Tiek vienu, tiek kitu atveju sutartis dar nėra vykdoma, tačiau skolininkas nesąžiningai veda derybas arba netgi šias derybas vainikuoja sudarydamas sutartį dėl to paties dalyko su trečiaisiais asmenimis. Tačiau teisinis šių situacijų skirtumas yra. Jis labai svarbus parenkant tinkamą teisių gynimo būdą, kurie būdai, kaip matėme, skiriasi. Numatomo sutarties pažeidimo atveju tarp šalių egzistuoja galiojanti sutartis, ikisutartiniuose santykiuose, išskyrus preliminarinę sutartį, tokios sutarties dar nėra. Kitas skirtumas slypi skolininko nesąžiningų veiksmų intensyvume, kurį reikia įrodyti taikant civilinę atsakomybę: esant numatomam sutarties pažeidimui, paralelinės derybos turi būti pasibaigusios kitos sutarties sudarymu arba jos turi būti tokios akivaizdžios nukentėjusiajai šaliai, kad neabejotinai rodytų skolininko atsisakymą nuo pirmosios sutarties; ikisutartinių santykių metu, išskyrus nežymias išimtis, pvz., viešas pirkimas (CK 6.381 str.), vesti paralelines derybas kategoriškai draudžiama.

D. BŪSIMAS PAŽEIDIMAS TURI BŪTI AKIVAIZDUS

Savigynos faktinį pagrindą nutraukiant sutartį (juridinis pagrindas – CK 1.139, 6.217 ir 6.219 str.) dėl numatomo sutarties pažeidimo sudaro labai įvairios faktinės aplinkybės, priklausančios nuo daugybės veiksnių, įskaitant šalių tarpusavio santykius, tarpusavio derybų ir ankstesnių sutarčių patirtį ir prievolės pobūdį. Siekiant taikyti šį straipsnį, turi būti aišku, kad šalis negali arba nėra pasiruošusi įvykdyti prievolę laiku. Jei jos elgesys kelia abejonių dėl sugebėjimų ar noro vykdyti prievolinius įsipareigojimus, kita šalis gali naudotis CK 6.220 str. numatyta teise reikalauti prievolės įvykdymo užtikrinimo,

²² Žr. pvz., Anglijos Karaliaus Teismo sprendimą byloje *Ford v. Tiley*, 108 Eng. Rep. 472 (K.B. 1827).

pavyzdžiui, kad šalis pateiktų banko garantiją arba hipotekos lakštą. Žinoma, reikalavimas turi būti protingas ir proporcingai atitikti prievolės dalyko dydį.²³

Bene sunkiausia problema interpretuojant CK 6.219 str. gali atsirasti nustatant tikrumo, akivaizdumo standartą, kuris reikalingas norint identifikuoti būsimą sutarties pažeidimą iš esmės. Teisės doktrinos nuomone, geriausiai į šį klausimą atsakė Berlyno apygardos teismas 1992 metais.²⁴ Aiškindamas Vienos Konvencijos 72 str., jis nustatė, kad akivaizdumas kvalifikuojant numatomą sutarties pažeidimą turi būti toks, kad būtų labai didelė tikimybė, jog numatomas sutarties pažeidimas bus, tačiau tą tikimybę neteisinga tapatinti su absoliučiu įsitikinimu. Taigi akivaizdumo standartas yra itin aukštas, tačiau ne maksimalus.²⁵

Akivaizdumo buvimo ar nebuvimo klausimą sprendžia ne tik sutartį nutraukianti šalis, kilus ginčui, tai daro ir teismas (arbitražas), todėl šaliai, norinčiai nutraukti sutartį ar sustabdyti jos vykdymą grynai praktiniais sumetimais, būtina turėti įrodymų. Įrodymais laikomi bet kokie faktiniai duomenys, kuriais remdamasis teismas įstatymų nustatyta tvarka konstatuoja, kad sutarties nutraukimo metu egzistavo numatomo sutarties pažeidimo požymiai arba kad jie neegzistavo. Tie duomenys nustatomi šiomis priemonėmis: šalių ir trečiųjų asmenų (tiesiogiai ar per atstovus) paaiškinimais, liudytojų parodymais, rašytiniais įrodymais, daiktiniais įrodymais, apžiūrų protokolais ir ekspertų išvadomis. Įrodinėjimo priemonėmis taip pat gali būti nuotraukos, vaizdo bei garso įrašai, padaryti nepažeidžiant įstatymų. Tačiau faktiniai duomenys, sudarantys valstybės ar tarnybos paslaptį, negali būti įrodymais civilinėje byloje, iki jie bus išslaptinti įstatymų nustatyta tvarka (CPK 177 str.).

Pačia bendriausia prasme numatomu sutarties pažeidimu laikomas skolininko elgesys, lemiantis būsimą sutarties pažeidimą iš esmės (CK 6.219 str.), pavyzdžiui, pranešimas, kad jis nevykdys prievolės arba tiesiog nesugebės to padaryti (CK 6.63 str. 1 d. 5 p.). Tačiau sutarties pažeidimu nebus laikomas teisėtas prievolės vykdymo sustabdymas, kadangi tai skolininko naudojamas savo teisių gynimo būdas; taip pat jei skolininkas savo veiksmais sukurs tokią situaciją, kuriai esant akivaizdu, kad jis nesugebės sutartu laiku įvykdyti prievolės (CK 6.63 str. 1 d. 6 p.); jei jis sudarys tokią situaciją, pagal kurią pats kreditorius negalės įvykdyti priešpriešinių įsipareigojimų (CK 6.64 str. 1 d. 1 p.). Taigi numatomas sutarties pažeidimas pagal išorinę išraišką skiriamas į atliktą žodžiu (CK 6.63 str.1 d.1 p.) ir atliktą kitokiu elgesiu.²⁶ Šis skirstymas turi svarią praktinę reikšmę, kadangi nuo to priklauso nukentėjusiosios šalies tikrumas dėl pažeidimo buvimo, taip pat svarbus ir procesine prasme, nes įrodymai, liudijantys apie atliktą žodžiu pažeidimą,

²³ Ole Lando & Hugh Beale eds, p. 417.

²⁴ Berlyno apygardos teismo civilinė byla nr. 99 O 123/92, 1992 m. rugsėjo 30 d.

²⁵ Plačiau: Sieg Eiselen. Remarks on the manner in which the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts may be used to interpret or supplement Articles 71 and 72 of the CISG. Pace Law School Institute of International Commercial Law (2002 september), New York.

²⁶ R. Anderson, I. Fox, D. Twomey. Business law: principles, cases, legal environment. 10th ed., South Western publishing co., 1989, p. 464.

dažniausiai bus tiesioginiai įrodymai (pvz., elektroninis laiškas, kuriame skolininkas prisipažįsta nesugebėjęs įvykdyti prievolės), o įrodymai, patvirtinantys elgesį, dažniau bus netiesioginiais įrodymais (pvz., įvairūs dokumentai ar daiktiniai įrodymai liudijantys apie vis blogėjančią skolininko produkcijos kokybę, apie pažeidimus analogiškose sutartyse ir pan.). Neabejotina, kad šaliai kur kas geriau turėti tiesioginių įrodymų, vien dėl to, kad, norint įrodyti numatomą sutarties pažeidimą, užtenka bent vieno patikimo tiesioginio įrodymo, be to, įrodymus rinkti yra greičiau. Neturint tiesioginių įrodymų ir siekiant įrodyti CK 6.219 str. numatytus juridinius faktus, reikalingas netiesioginių įrodymų daugetas, vieno įrodymo nebepakanka.²⁷

Numatomas pažeidimas bus ir tuomet, kai akivaizdu, kad asmuo nesugebės sutartu laiku įvykdyti prievolės dėl turtinių aspektų. Tačiau čia, visų pirma, svarbu tiksliai nustatyti, ar konkrečiai prievolei tinkamai įvykdyti yra reikalingas skolininko turtinis pajėgumas. Jei nereikalingas, pavyzdžiui, sudarius sužadėtuvių sutartį (CK 3.8 str.) ar išipareigojus teikti teisinę paslaugą (CK 6.716 str.), tai CK 6.219 str. taikyti motyvuojant kreditingumo stoka negalima. Galima tik dėl kitų – su skolininko asmeniu konkrečiai susijusių aplinkybių, pvz., dėl dailininko, kuris turėjo nutapyti freską, paralyžiaus. Antra, galimos situacijos, kai prievolei įvykdyti skolininko turtinis pajėgumas nėra svarbus, nes pagal sutartį reikia pateikti individualiais požymiais apibrėžtą ir (arba) asmeniniais tikslais pagrįstą vertę turintį daiktą (CK 4.4 str.1 d. ir 4.11 str. 4 d.). Čia taip pat skolininko finansinė būklė neturės jokios reikšmės. Tokiais atvejais prielaida nutraukti sutartį gali būti su to konkretaus daikto būkle susiję veiksniai, pvz., unikalios antikinės vazos sugadinimas iki pareigai šią vazą perduoti pirkėjui tampant vykdytinai.

Inter alia numatomas sutarties pažeidimas gali pasireikšti skolininko asmeniui ar jo turtui pritaikius įvairias teisines procedūras, dėl kurių jis bus priverstas pažeisti sutartį iš esmės, kaip antai dėl nuosavybės teisės į daiktą suvaržymo ar netekimo: restitucijos (CK 6.145 str.), daikto sulaikymo (CK 4.229 str.), evikcinio ieškinio (CK 6.307 str.), ekspropriacijos (CK 4.67 str., Žemės įst.²⁸ 45-48 str.), konfiskavimo (Baudžiamojo kodekso²⁹ 72 str.), laikino nuosavybės teisės apribojimo (Baudžiamojo proceso kodekso³⁰ 151 str.), laikinųjų apsaugos priemonių, nukreiptų į daiktą, taikymo (CPK 145 str.) ar kitu būdu. Jei prievolė yra asmeninio pobūdžio, numatomu sutarties pažeidimu gali būti atvejai, kada teisiniai veiksmai įtakoja skolininko galimybę asmeniškai įvykdyti prievolę, pavyzdžiui, taikant laisvės atėmimo bausmę (BK 50 str.), taikant priverčiamąsias medicinos priemones (BK 98 str.) ir pan. Tokiais atvejais, gresiant esminiam sutarties pažeidimui, nėra prasmės laukti prievolės įvykdymo termino ir sutartį galima nutraukti nedelsiant.

Pasaulinė teismų ir arbitražų praktika taikant Vienos Konvenciją patvirtina, kad numatomu sutarties pažeidimu gali būti įvairiausios aplinkybės, kaip antai nesugebėjimas pateikti adekvataus prievolės įvykdymo užtikrinimo arba apdrausti prievolės dalyką

²⁷ Plačiau apie tiesioginius ir netiesioginius įrodymus žr. E. Laužikas, V. Mikelėnas, V. Nekrošius. Civilinio proceso teisė. I tomas. Vilnius: Justitia 2003, p. 459-460.

²⁸ Valstybės žinios, 1994, Nr. 34-620.

²⁹ Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741.

³⁰ Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341, Nr. 46.

(pvz., CK 6.445 str. 3 d.); pirkėjo nesugebėjimas atidaryti akredityvo; nesugebėjimas pateikti įvykdymo patvirtinimo (CK 6.220 str. 2 d.), tyčinis neteisėtas prievolės įvykdymo sustabdymas, taip pat nemokumas, bankrotas ir pan.³¹ Tačiau, be abejo, esti teismų sprendimų, kuriais jie atsisakė pripažinti buvus numatomą sutarties pažeidimą, kas patvirtina būtinybę itin tiksliai įvertinti situaciją ir tik tuomet naudoti sutartinių teisių gynimo būdus. Antai šalims susiginčius ir iki galo nesutarus dėl visų sutarties sąlygų, pirkėjas sustabdė savo pareigų vykdymą ir neatidaro akredityvo. Negana to, pareikalavo kad pardavėjas perduotų daiktą. Pastarajam sulaikius prekes, pirkėjas pareiškė, jog pardavėjas atsižadėjo sutarties ir atliko numatomą sutarties pažeidimą. Šveicarijos teismas nesutiko su tokiu pirkėjo argumentu.³² Kitose bylose numatomu sutarties pažeidimu nepripažintas skolininko pareiškimas, jog šis nebenorėtų tęsti sutarties, nes šis sutiko derėtis dėl sutarties išsaugojimo; vienos iš prekių partijos nepristatymas.³³ JAV teismai numatomu sutarties pažeidimu, be kita ko, laiko atvejus, kada šalis atkakliai tvirtina, jog sutartis turi kitokią prasmę, nei protingai galima spręsti iš jos turinio. Tai motyvuojama tuo, kad šis užsispyrimas aiškiai reiškia šalies nenorą vykdyti sutartį pagal jos esamas ir protingas sąlygas.³⁴

Atkreiptinas dėmesys, jog CK 6.58 str. 1d. reglamentuoja labai panašią situaciją kaip ir CK 6.219 str., todėl kyla šių teisės normų tarpusavio santykio problema. CK 6.58 str. 1d. jokiu būdu nėra perteklinė nuostata dubliuojanti CK 6.219 str., priešingai – jos buvimas turi labai aiškia paskirtį. 1980 m. Vienos Konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių pirmoji įtvirtino net dvi numatomo sutarties pažeidimo rūšis, atitinkamai Konvencijos 71 ir 72 str., kurių atskyrimas yra labai svarbus taikant civilinių teisių gynimo būdus, kadangi 71 str. suteikia teisę sustabdyti priešpriešinės pareigos vykdymą, o 72 str. – nutraukti sutartį. Abu šie teisių gynimo būdai yra savigynos formos (CK 1.139 str.). Pagal 71 str., šalis gali sustabdyti savo prievolės vykdymą, jei sudarius sutartį matyti, kad kita šalis dėl nesugebėjimo įvykdyti, kreditingumo stokos ar jos elgesio besiruošiant ar vykdant sutartį, nesugebės įvykdyti didžiosios dalies savo prievolių. Panašios nuostatos, suteikiančios teisę sustabdyti prievolės įvykdymą, yra inkorporuotos į CK 6.58 str. (tiesa, čia reikalaujama, kad kita prievolės šalis savo pareigą atliktų pirma). Savo ruožtu Konvencijos 72 str. numato, jog šalis turi teisę nutraukti sutartį, jei iki įvykdymo termino pabaigos tampa aišku, kad kita šalis atliks esminį sutarties pažeidimą. Šios normos turinys analogiškas CK 6.219 str. Kyla klausimas – ar skiriasi ir jei taip, tai kuo skiriasi šios dvi nuostatos, kurių viena leidžia sustabdyti, o kita net nutraukti sutartį. Skirtumas, visų pirma, tas, kad šalis yra tvirtai įsitikinusi, jog pažeidimas tikrai bus. Konvencijos angliškame tekste, 71 str., vartojamas terminas „apparent“, o 72 str.– terminas „clear“, kurie lietuviškame Konvencijos tekste (taip pat ir CK 6.58 str.) yra pažodžiui išversti „aišku“. Tačiau šie žodžiai tokiam kontekstui turi ne visiškai vienodą reikšmę. Pirmu atveju turima omenyje protingą situacijos įvertinimą,

³¹ Žr. Vokietijos Duseldorfo apeliacinio teismo bylą nr. 17 U 146/93, 1994 sausio 14d.; Australijos Kvinslendo Auksčiausiojo teismo bylą *Downs Investment v. Perwaja Steel*, 2000m. Lapkričio 17d.; Šveicarijos Ciūricho Arbitražo Teismo bylą Nr. 273/95, 1996m. gegužės 31 d.

³² Žr. Šveicarijos Saane apygardos teismo bylą nr. T.171/95, 1997m. vasario 20 d.

³³ ICC Tarptautinio Arbitražo Teismo byla Nr. 8574, 1996 rugsėjis; Šveicarijos Ciūricho Arbitražo Teismo byla Nr. 273/95, 1996m. gegužės 31 d.

³⁴ R. Anderson, I. Fox, D. Twomey. *Bussines law: principles, cases, legal enviroment*. 10th ed., South Western publishing co., 1989, p.464.

kuris leidžia teigti, kad šalis neįvykdys didžiosios dalies savo prievolių (tai žymus sutarties pažeidimas - angl. *substantial breach*). Nėra reikalaujama, kad būtų labai didelė tikimybė – užtenka didesnės tikimybės, jog šalis to nepadarys, kitaip tariant, bet koks patyręs verslininkas šioje situacijoje manytų, jog sutartis greičiausiai bus neįvykdyta. Kiek platesnio paaiškinimo reikalauja Konvencijos tekste vartojama sąvoka „kreditingumo stoka“. Kreditingumo stoka pačia bendriausia prasme apibūdinama kaip finansinė skolininko būklė, kuriai esant jis nepajėgus tinkamai įvykdyti prievolės. Taip pat kreditingumo stoka gali būti pripažintas laiduotojo, garanto ar kito prievolę užtikrinančio asmens finansinės padėties žymus pablogėjimas ar krizė, pavyzdžiui, bankroto bylos iškėlimas. Pasak prof. R. Koch, skolininko kreditingumo stoka gali būti pripažinta pirkėjo verslo praktika, iš kurios matyti, kad jis nuolatos vėluoja atlikti apmokėjimus kitose sutartyse, – tai suteiktą teisę pardavėjui reikalauti prievolės įvykdymo užtikrinimo (Konvencijos 71 str., CK 6.58 str.).³⁵ Savo ruožtu Konvencijos 72 str. jau reikalauja kur kas tvirtesnio įsitikinimo, jog sutartis bus pažeista. Tiesiog pagrįsto įtarimo čia neužtenka, reikalingi ir patikimi įrodymai.

Antra, skiriasi numatomo sutarties pažeidimo sunkumas. Konvencijos 71 str. reikalaujama įsitikinimo, jog kita šalis neįvykdys didžiosios dalies savo prievolių, o 72 str. galima taikyti tik numatant esminį sutarties pažeidimą (angl. *fundamental breach*). Kadangi didžiosios prievolės dalies neįvykdymas arba net ir visos prievolės neįvykdymas (žymus sutarties pažeidimas) yra tik vienas iš kriterijų esminiam sutarties pažeidimui nustatyti (Konvencijos 25 str., CK 6.217 str., UNIDROIT principų 7.3.1), taip pat, atsižvelgiant į griežtą esminio sutarties pažeidimo koncepciją, galima daryti vienareikšmę išvadą, jog šie pažeidimai nėra tapatūs. Esminis sutarties pažeidimas yra žalingesnis už žymų sutarties pažeidimą, tačiau tam tikrais atvejais šie pažeidimai sutampa.³⁶

Atkreiptinas dėmesys, kad CK 6.58 str. leidžia net tik sustabdyti sutarties vykdymą, bet ir atsisakyti vykdyti prievolę, t.y. nutraukti sutartį, jei kita šalis prievolės nevykdo arba yra aišku, „jog nustatytu terminu jos neįvykdys“. Analizuojant šią normą, išeitu, kad bet koks grėšiantis termino praleidimas, nesvarbu, ar jis esmingai paveiks sutartį, ar ne, įgalina ją nutraukti, nors CK 6.219 str. tai leidžia padaryti tik numatant esminį sutarties pažeidimą. Šią normų konkurenciją be jokios abejonės reikia interpretuoti CK 6.219 str. naudai, kadangi ji yra speciali CK 6.58 str. atžvilgiu.

Keletas ypatumų, susijusių su numatomu sutarties pažeidimu, nustatyta Įmonių bankroto įstatyme³⁷. Visų pirma, dera pastebėti, jog bankroto proceso pagrindai savo prasme yra ir numatomi sutarties pažeidimai dėl kreditingumo deficito grėsmės: įmonė laiku nemoka už gautas prekes, atliktus darbus (paslaugas), darbo užmokesčio ir su darbo santykiais susijusių išmokų, įstatymų nustatytų mokesčių, kitų privalomųjų įmokų ir

³⁵ Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 1998, Kluwer Law International (1999), p. 307.

³⁶ Apie skirtumus tarp Konvencijos 71 ir 72 str. plačiau žiūrėti: Mercédeh Azeredo da Silveira. Anticipatory Breach under the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods. Nordic Journal of Commercial Law, Issue 2005 #2, University of Turku; apie šių taisyklių taikymo skirtumus tarptautinėje praktikoje žr. Tarptautinių prekybos rūmų (ICC) Tarptautinio Arbitražo Teismo bylas nr. 8786 (1997 m. sausio mėn.) ir nr. 8574 (1996 rugsėjo mėn.).

³⁷ Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010.

(arba) priteistų sumų, negražina kreditų ir nevykdo kitų sandoriais prisiimtų turtinių įsipareigojimų; neturi turto ar pajamų, iš kurių galėjo būti išieškomos skolos, ir dėl šios priežasties antstolis gražino kreditoriui vykdomuosius dokumentus (Įstatymo 4 str.). Ypač akivaizdus numatomo sutarties pažeidimo ir Įmonių bankroto įstatymo 4 str. 4 p. panašumas: įmonė viešai paskelbė arba kitą pranešė kreditoriui (kreditoriams), kad negali arba neketina vykdyti įsipareigojimų. Žinoma, po tokio pranešimo kreditoriai jau įgyja teisę nutraukti sutartis sutinkamai su CK 6.219 str. Tačiau jei per 30 dienų nuo teismo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos administratorius pranešė suinteresuotiems asmenims, kad įmonės sudarytų sutarčių, kurių vykdymo terminas dar nepasibaigė, nevykdys, šios sutartys (tarp jų nuomos, panaudos), išskyrus darbo sutartis ir sutartis, iš kurių kyla bankrutuojančios įmonės reikalavimo teisės, laikomos pasibaigusiomis, o dėl šios priežasties atsiradę reikalavimai yra tenkinami Įmonių bankroto įstatymo 35 straipsnyje nustatyta tvarka (Įmonių bankroto įstatymo 10 str. 4 d. 7 p.). Įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti bankroto bylą, draudžiama vykdyti visas finansines prievoles, neįvykdytas iki bankroto bylos iškelimo, įskaitant palūkanų, netesybų, mokesčių ir kitų privalomųjų įmokų mokėjimą. Taigi net ir norėdama įmonė nebegali vykdyti savo prievolių, išskyrus Įstatymo 10 str. 5 d. nustatytą išimtį, pagal kurią bankrutuojanti įmonė turi teisę verstis ūkine komercine veikla, jeigu ji mažina dėl bankroto patiriamus kreditorių nuostolius, ir iš šios veiklos gautas pajamas naudoti su šia veikla susijusioms išlaidoms padengti. Kyla klausimas – koks šios teisės normos santykis su CK 6.219 str.? Juk, jei sudaroma sutartis su tokia įmone, kreditorius, prieš stodamas į prievolinius santykius, jau žino, kad motyvuodamas kontrahento kreditingumo stoka bet kada panorėjęs galės nutraukti sutartį ir taip galės gana nesunkiai manipuluoti situacija. Akivaizdu, kad bankrutuojanti įmonė atsiduria ištis nelygiavertėje padėtyje. Dėl šios priežasties CK 6.219 str. taikymas šiuo atveju prieštarautų pamatiniams civilinės teisės principams – teisingumui, protingumui ir sąžiningumui (CK 1.5 str.). Taigi nutraukti sutarties, sudarytos su bankrutuojančia įmone, motyvuojant kreditingumo stoka kreditorius negali. Tokiu atveju galima tik sustabdyti priešpriešinių įsipareigojimų vykdymą (CK 6.58 str.). Žvelgiant lyginamuoju aspektu, matyti, jog tam tikri numatomo sutarties pažeidimo ir bankroto proceso tarpusavio santykio aspektai įstatymuose gali būti aptarti atskirai, pvz., šių institutų tarpusavio santykis tiesiogiai reglamentuojamas Danijos teisėje. Kada pirkėjas bankrutuoja arba tampa nemokus, suėjus prekės pristatymo terminui, pardavėjas gali nutraukti sutartį, nebent būtų pateiktas prievolės įvykdymo užtikrinimas (Danijos pirkimo-pardavimo sutarčių įstatymo 39 ir Bankroto įstatymo 57 paragrafai). Jei pirkėjas paskelbė bankrotą ir turto administratorius nepatvirtina sutarties perėmimo per protingą laiką, pardavėjas gali nutraukti sutartį.³⁸

Numatomas sutarties pažeidimas yra minimas ir įmonių reorganizavimo institute. CK 2.101 str. 2d. nustato, kad reorganizuojamo juridinio asmens kreditorius turi teisę reikalauti nutraukti sutartį, jei yra pagrindas manyti, kad prievolės įvykdymas dėl reorganizavimo pasunkės, ir, kreditoriui pareikalavus, juridinis asmuo nesuteikė papildomo prievolių įvykdymo užtikrinimo. Šiuo CK straipsniu į Lietuvos teisę inkorporuotos Europos sąjungos III įmonių direktyvos 78/855/EEC³⁹ 13 str. 2 d. ir VI įmonių direktyvos 82/891/EEC 12 str. 2 d.⁴⁰ Be jokios abejonės, vadovaujantis CK 1.9

³⁸ Ole Lando & Hugh Beale eds., p. 418.

³⁹ OJ, 1978, L 295.

⁴⁰ OJ, 1982, L 378.

str. numatytu civilinės teisės normų sisteminio aiškinimo principu, kuris reikalauja laikytis sutarčių teisės integralumo ir vientisumo, ši teisės norma gali būti taikoma ir aiškinama tik atsižvelgiant į CK 6.219 ir 6.217 str. įtvirtintas nuostatas. Tai reiškia, kad reorganizuojamo juridinio asmens kreditoriai turi teisę nutraukti sutartį, tik jei jie pagrįstai įsitikinę (tai oficialiai nustato teismas, jei, žinoma, viena iš šalių inicijuoja civilinę bylą), kad dėl reorganizavimo juridinio asmens finansinė būklė taip pasunkės, kad juridinis asmuo nesugebės įvykdyti prievolės ir tai bus *esminis* sutarties pažeidimas. Tačiau prieš nutraukdamas sutartį kreditorius turi būti pareikalavęs papildomo prievolių įvykdymo užtikrinimo, o reorganizavime dalyvaujantis juridinis asmuo turi būti jo nesuteikęs. Prašymas suteikti prievolių įvykdymo užtikrinimą turi būti protingas ir adekvatus, t.y. juo negalima piktnaudžiauti.

Tam tikra specifika paprastai egzistuoja tarp šalių esant universalioms (jungtinėms) prievolėms (pvz., šalys susitaria dėl sveikatos draudimo, kurioje draudimo išmoka turėtų būti mokama periodinių išmokų forma draudėjo darbingumo praradimo dėl nelaimingo atsitikimo atveju). Tokiose prievolėse (ypač pinigines) santykiai yra testiniai, ir skolininkas pagrįstai siekdamas apsaugoti savo ekonominius interesus, turi būti atsargus bei kontroliuoti, kad kreditorius nesažiningai nepraturtėtų. Įvykdžius dalį universalios prievolės, ilgainiui gali išnykti sutarties sudarymo prielaidos ar atsirasti tam tikros objektyvios aplinkybės, dėl kurių kreditorius nebeteks teisės į likusią prievolės įvykdymo dalį. Todėl, siekiant nustatyti numatomą sutarties pažeidimą dėl atsisakymo vykdyti dalį prievolės, kai keletas pareigų jau buvo įvykdyta, būtina nustatyti priežastis, dėl kurių buvo atsisakyta tai daryti. Antai grįžtant prie anksčiau minėto draudimo sutarties pavyzdžio: jei įvyks draudiminis įvykis, sukeliantis pareigą draudikui mokėti periodines išmokas (t.y. draudėjo sveikatos sužalojimas), draudikas pradės mokėti draudimo išmokas. Kiek vėliau, suabejojęs ar draudėjas tebėra nedarbingas, pareikš, kad jis yra darbingas, o todėl ir nebeturi teisės į tolesnes išmokas (t.y. formaliai atliks numatomą sutarties pažeidimą), tai draudikas nebus numatomai pažeidęs sutartį, jei sieks išsiaiškinti tikrąsias aplinkybes (kreipsis į teismą ar neteisminiu būdu, pvz., kviesis medicinos ekspertą), nenutrauks išmokų mokėjimo ar kitais veiksmais rodys deramą rūpestį prisiimtiems įsipareigojimams. Šiuo atveju draudikas neįnoriuoja savo sutartinės pareigos, kaip kad būtų numatomo sutarties pažeidimo atveju, o tiesiog siekia neleisti draudėjui nepagrįstai praturtėti jo sąskaita. Kaip matome, aprašytas draudiko aktyvumas nėra nesuderinamas su siekiu išsižadėti savo prievolės, būdingu numatomam sutarties pažeidimui, kurį norint konstatuoti yra jau būtinas besąlygiškas skolininko informavimas, kad jis nebetęs savo prievolės, tam neturėdamas jokio pagrindo. Ši kvalifikavimo taisyklė yra JAV Aukščiausiojo Teismo praktikos rezultatas.⁴¹

Vienos Konvencija dėl tarptautinio prekių-pirkimo pardavimo sutarčių specialiai reglamentuoja situacijas, kada prievolės dalyką sudaro keletas laiko požiūriu nuosekliai išdėstytų pareigų. Antai tuo atveju, kai sutartis numato prekių pristatymą, jeigu vienos šalies bet kurios iš jos prievolių bet kurios prekių partijos atžvilgiu nevykdymas sudaro esminį sutarties pažeidimą tos prekių partijos atžvilgiu, kita šalis gali pareikšti apie sutarties nutraukimą tos prekių partijos atžvilgiu. Jeigu vienos šalies bet kurios iš jos

⁴¹ Žr. Šio teismo sprendimus bylose *Mobley v. New York Life Insurance Co.* 295 U.S. 632 (1935) ir *New York Life Insurance Co. v. Viglas* 297 U.S. 672 (1936) (Cardozo, J.).

prievolių bet kurios prekių partijos atžvilgiu nevykdymas suteikia kitai šaliai tinkamus pagrindus nuspręsti, kad būsimų prekių partijų atžvilgiu bus padarytas esminis sutarties pažeidimas, ji gali pareikšti apie sutarties nutraukimą ateityje, su sąlyga, kad padarys tai per protingą laiką. Pirkėjas, kuris pareiškia apie sutarties nutraukimą kurios nors prekių partijos atžvilgiu, tuo pat metu gali pareikšti apie jos nutraukimą jau dėl pristatytų ar būsimų prekių partijų, jeigu dėl tarpusavio priklausomybės tos prekių partijos negali būti atskirai panaudotos tuo tikslu, kuris buvo šalių numatytas sutarties sudarymo momentu.

E. GRESIANTIS PAŽEIDIMAS TURI BŪTI ESMINIS

Šį straipsnį galima taikyti tik tuomet, jei apskritai dėl pažeidimo, kurio tikimasi, yra leidžiama nutraukti sutartį, t.y. jis turi būti esminis. CK 6.217 str. 2 d., remiantis UNIDROIT 7.3.1 str., išskiriami penki esminio sutarties pažeidimo kvalifikavimo kriterijai. Taigi esminis sutarties pažeidimas nustatomas atsakant į tokius klausimus:

Pirma, ar nukentėjusi šalis iš esmės negauna to, ko tikėjosi iš sutarties, išskyrus atvejus, kai kita šalis nenumatė ir negalėjo protingai numatyti tokio rezultato? Taigi turime vertinti du prievolės vykdymus: pažadėtąjį (idealųjį) ir atliktąjį (realųjį). Kuo didesnis skirtumas tarp šių įvykdymų, tuo drąsiau galime kalbėti apie esminį pažeidimą. Skirtumas bus maksimalus visiško neįvykdymo atveju. Šis kriterijus kartu yra ir atskira sutarties pažeidimo rūšis – tai *žymus* sutarties pažeidimas (angl. *substantial breach*).

Antra, ar pagal sutarties esmę griežtas prievolės sąlygų laikymasis turi esminės reikšmės? Jei sąlygos neįvykdymas nulems kreditoriaus tikslo žlugimą, tai bus esminis pažeidimas.

Trečia, ar prievolė neįvykdyta tyčia, ar dėl didelio neatsargumo? Būtina analizuoti kaltės formą pagal bendrąsias civilinės atsakomybės nuostatas.

Ketvirta, ar neįvykdymas duoda pagrindą nukentėjusiai šaliai nesitikėti, kad sutartis bus įvykdyta ateityje? Čia būtina nustatyti, ar sutartį pažeidusi šalis tebėra abejinga įsipareigojimams, taip pat ar ji iš viso pajėgi sutartį įvykdyti.

Penkta, ar sutarties neįvykdžiusi šalis, kuri rengėsi įvykdyti ar vykdė sutartį, patirtų labai didelių nuostolių, jeigu sutartis būtų nutraukta? Šios nuostatos vertinimas nevienareikšmis. Tiek LR CK, tiek bendrosios teisės tradicijos šalyse pažeidusios šalies nuostoliai yra tarp kriterijų, į kuriuos teismas, priimdamas sprendimą, turi atsižvelgti. Tačiau bendruoju atveju teismai visada atsižvelgia į nukentėjusios šalies interesus ir, kad ir kokie neteisingi sprendimai pažeidusios šalies atžvilgiu būtų, neatsižvelgia į pastarosios nuostolių dydį. Tai aiškinama tuo, kad pažeidusios šalies nuostolių vertinimas gali turėti daugiau žalos negu naudos.⁴² Mūsų nuomone, teismų požiūris neturėtų būti toks griežtas ir kategoriškas, nes teisingumo principas tebelieka maksima teisėje, o jo ignoravimas negali būti pateisintas ekonomiškumo principu, šie principai turi būti derinami, taigi šis kriterijus turi būti naudojamas.

2004 m. birželio 29 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus plenarinė sesija priėmė nutarimą, kuriame kiek plačiau aptarė esminio sutarties pažeidimo bruožus. Teismas teigė, kad esminio sutarties pažeidimo kriterijus yra tarsi priemonė, kuria „išmatuojamos“ kiekvieno konkretaus sutarties pažeidimo aplinkybės suteikiant teisę

⁴² Neringa Rudzenskaitė. Ar įvertindamas sutarties nutraukimą dėl esminio pažeidimo teismas turi atsižvelgti į sutartį pažeidusios šalies nuostolių dydį?// International Journal of Baltic Law. Volume 1, No. 4 December, 2004.

patiems civilinės apyvartos dalyviams (ginčo atveju – teismui) spręsti, kaip turi būti vertinamas atitinkamas pažeidimas. Vertindamas CK 6.217 straipsnio 2 dalyje nurodytus kriterijus, į kuriuos turi būti atsižvelgiama nustatant, ar sutarties pažeidimas yra esminis, Teismas daro išvadą, kad kuo didesnis yra atotrūkis tarp sutarties neįvykdymo ir pažadėto vykdymo, tuo didesnė yra tikimybė, kad sutarties nevykdymas esant ginčui bus pripažintas esminiu.⁴³

Taip pat Teismas nurodė vertinamųjų kriterijų taikymo taisykles: „pavyzdžiui, CK 6.217 straipsnio 2 dalies 2 punktą nurodo, kad nustatant, ar sutarties pažeidimas yra esminis, atsižvelgiama į tai, ar pagal sutarties esmę griežtas prievolės sąlygų laikymasis turi esminės reikšmės. Kiekvienu ginčo atveju sutarties pažeidimą pripažįstant esminiu, turi būti įvertinta, ar nukentėjusios šalies asmeniniai interesai dėl tokio pažeidimo buvo iš esmės suvaržyti, nes esminį sutarties pažeidimą nulemia tai, ar nukentėjusioji šalis negavo didžiąja dalimi to, ką pagal sutartį per visą jos terminą pagrįstai tikėjosi gauti, taip pat ar nukentėjusios šalies teisėti, pagrįsti lūkesčiai dėl numatytų sutarties vykdymo rezultatų lieka neįgyvendinti vien dėl sutartį pažeidusio kontrahento veiksmų, ar ir dėl kitų priežasčių. Svarbu atsižvelgti ir į sutarties vykdymo tarp šalių susiklosčiusią praktiką, taip pat į sutartį pažeidusios šalies vaidmenį, t.y. nustatyti, ar sutartis netinkamai įvykdyta sąmoningai to siekiant (tyčia), ar dėl aplaidumo (didelio neatsargumo).“⁴⁴ Taigi Teismas nurodė, kad kvalifikuojant esminį pažeidimą būtina tinkamai įvertinti visas aplinkybes.

Nuo esminio sutarties pažeidimo derėtų atskirti ir sutarties esminių sąlygų pažeidimą, nes nebūtinai kiekvieną kartą esminės sutarties sąlygos pažeidimas turės tokią įtaką šalių santykiams, kokią turi esminis pažeidimas. Žinoma, dažniausiai šios kategorijos turėtų sutapti, tačiau ne visada. Atriboti esminį sutarties pažeidimą nuo neesminio galima tik individualiai išnagrinėjus konkrečią situaciją – tai pagrindinė šio pažeidimo kvalifikavimo prielaida. Jei mes sakysime, kad esminės sąlygos pažeidimas tolygus esminiam pažeidimui, kvalifikavimo procesą padarysime ne vertinamuoju procesu, o išankstine prezumpcija, ir dėl to šis institutas praras didelę dalį savo prasmės.

CK 6.217 str. 5 d. suteikia teisę sutarties šalims nutraukti sutartį joje numatytais atvejais, t.y. net ir tada, kai CK prasme pažeidimas nėra esminis. Toks leidimas suprantamas turint omenyje vieną svarbiausių civilinės teisės principų – sutarties laisvę (Konstitucijos 46 str., CK 6. 156 str.). Tačiau pažymėtina, kad naujasis CK pasižymi ganėtinai didele moraline substancija, tai ir matome iš CK 1.5 str., nurodančio, kad visiems civiliniams teisiniams santykiams be išlygų turi būti taikomi sąžiningumo, protingumo ir teisingumo reikalavimai. Žinoma, į šią sritį patenka ir sutarties sudarymas. Gali kilti klausimas, kokios yra sutarties laisvės principo ribos, šalims sutartyje nustatant, ką jos papildomai traktuos kaip esminį pažeidimą?

Atsakymas į šį klausimą priklauso nuo to, kaip plačiai traktuosime sutarčių laisvės principą. Šalyse, kur jo ribos suvokiamos plačiau, draudimai liberalesni, pvz., Kanados Aukščiausiasis teismas pasisakė, kad kai sutartis yra sudaroma tarp dviejų žinomų vienas kitam ir patyrusių subjektų pasižyminčių vienoda derybų galia, išlygų nustatymas nėra kažkas neteisingo ir nepateisinamo. Teismo požiūriu, tik tas faktas, kad sutartis sudaryta

⁴³ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Civilinė byla Nr. 3K-P-346/2004.

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Civilinė byla Nr. 3K-P-346/2004.

nesąžiningai (taip gali atsitikti, kai derybų galia būna nevienoda), yra pateisinantis teismų intervenciją į šalių laisvai sudarytą sutartį.⁴⁵

Kontinentinėje teisėje šio principo ribos suvokiamos kiek siauriau, nes čia labiau nei bendrosios teisės tradicijoje sutarčių teisė yra paveikta silpnosios šalies doktrinos įtakos.⁴⁶ Antai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuomone, nukentėjusioji šalis negali remtis CK 6.217 straipsnio 2 dalies ir sutartyje numatytais vienašalio nutraukimo pagrindais kaip pretekstu vienašališkai nutraukti sutartį. Nutraukimo pagrindai turi būti realūs, jų tikrumas įrodytas, ir jie turėtų reikšti, kad sutarties tolesnis galiojimas sukeltų nukentėjusiai šaliai sutarties sudarymo metu nenumatytus didelius turtinio ar asmeninio pobūdžio praradimus. Vien tik formalus sutarties esminių nuostatų pažeidimas, jeigu neatsiranda neigiamų pasekmių (žalos) nukentėjusiajai šaliai, paprastai leidžia daryti išvadą, kad esminio sutarties pažeidimo nebuvo, o nukentėjusios šalies rėmimasis tokia aplinkybe vienašališkai nutraukiant sutartį reiškia bandymą įrodyti tariamą ar apsimestinį sutarties nutraukimo pagrindą. Vienašalis sutarties nutraukimas kaip nukentėjusios šalies interesų savignyos priemonė įstatymų leidėjo yra įtvirtinta ir laikoma adekvačia reakcija į sutartį pažeidusios šalies elgesį, pasireiškusį esminiu sutarties pažeidimu.⁴⁷

Inter alia ši nuostata gali būti taikoma pažeidimams, kurie pasireiškia termino įvykdyti prievolę praleidimu. Tačiau, jei šalis duoda suprasti, kad ji įvykdys sutartį, tačiau ne laiku, tai automatiškai nereiškia numatomo esminio sutarties pažeidimo, nebent prievolės įvykdymo terminas turi esminę reikšmę arba gresiantis termino praleidimas kitaip pažeis sutartį iš esmės pagal CK 6.217 str. numatytus kriterijus.⁴⁸ Kaip matome, esminio sutarties pažeidimo koncepcija lemia numanomo sutarties pažeidimo kontekstą, nes CK 6.219 str. gali būti interpretuojamas tik esminio pažeidimo rėmuose ir taikomas numatant tik esminį pažeidimą.

E. NUMATOMO SUTARTIES PAŽEIDIMO PRIEŽASTYS NEGALI BŪTI IŠNYKUSIOS

Šalis, susidūrusi su numatomu sutarties pažeidimu, gali nutraukti sutartį tik tuo metu, kol akivaizdžiai gresia sutarties pažeidimas, kadangi doktrina yra skirta taikyti einamuoju momentu. Kreditoriaus veiksmai numatomo sutarties pažeidimo atvejais turi rodyti, kad jis laiku ėmėsi visų reikiamų priemonių savo pažeistai teisei apginti, kad nebuvo pasyvus, kad pats deramai vykdė savo priešpriešinius įsipareigojimus. Jei kreditorius buvo pasyvus po to, kai jo reikalavimo teisė buvo pažeista iš esmės, o skolininkas tuo pasinaudodamas tinkamai įvykdė sutartį, CK 6.219 str. taikyti nebegalime, nes toks taikymas prieštarautų bendriesiems teisės principams. *Favor contractus, pacta sunt servanda* ir sąžiningumo principai reikalauja suteikti šaliai galimybę pakeisti savo padėtį ir tinkamai įvykdyti savo prievolės. Bet galimybė naudotis galima tik iki tol, kol nukentėjusioji šalis tai leidžia daryti. Skolininkui ištaisius padėtį, civilinių teisių gynimo būdų prieš jį naudoti nebegalima.

NUMATOMO SUTARTIES PAŽEIDIMO TEISINIAI PADARINIAI

⁴⁵ *Hunter Engineering Co. v. Syncrude Canada Ltd.* Supreme Court of Canada (1989) 57 D.L.R. (4th) 321.

⁴⁶ Plačiau apie sutarties laisvės principą žr. Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 1996, p. 4-41.

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Civilinė byla Nr. 3K-P-346/2004.

⁴⁸ Ole Lando & Hugh Beale eds., p. 416-419.

Numatomo sutarties pažeidimo teisiniai padariniai tiesiogiai priklauso nuo numatomos žalingos pažeidimo įtakos prievoliniams santykiams. Pagal pažeidimo pobūdį, galima išskirti trijų lygių sutarties pažeidimus:

(1) Esminį sutarties pažeidimą (angl. *fundamental breach*). Jis nustatomas pagal CK 6.217 str. numatytus kriterijus. Pagal CK 6.219 str. kreditorius gali nutraukti sutartį. Čia kyla klausimas, ar galima taikyti kitus teisių gynimo būdus? Neabejotinai galima, nes šalis, kuri įgyvendina teisę nutraukti sutartį dėl numatomo sutarties pažeidimo, turi tas pačias teises, kaip ir nutraukusi sutartį dėl faktinio (jau įvykusio) esminio sutarties pažeidimo, todėl gali imtis visų galimų taikyti teisių gynimo būdų, išskyrus atvejus, kai įstatymas pažeidusiąją šalį atleidžia nuo atsakomybės, pvz., *force majeure* (CK 6.212 str.).⁴⁹ Tokio pažeidimo atveju kreditorius gali naudoti plačiausią teisių gynimo būdų ratą, kadangi tai sunkiausios formos pažeidimas.

(2) Žymų sutarties pažeidimą (angl. *substantial breach*). Žymus sutarties pažeidimas yra tada, kai skolininkas neįvykdo esminės dalies savo prievolių. Atitinkamai šis sutarties pažeidimas yra mažiau žalingas už esminį. Mūsų nuomone, Lietuvos civilinėje teisėje žymus sutarties pažeidimas yra įtvirtintas CK 6.217 str. 2 d. 1 p. ir yra vienas iš esminio sutarties pažeidimo kvalifikavimo kriterijų. (Žymus sutarties pažeidimas nustatytas taip pat CK 6.205 str. ir CK 6.58 str. 1 d.). Dėl šių priežasčių skirtingai nei esminis, žymus sutarties pažeidimas nesuteikia teisės vienašališkai nutraukti sutartį. Visi kiti teisių gynimo būdai leistini. Svarbu atkreipti dėmesį į numatomo žymaus sutarties pažeidimo ir CK 6.58 str. santykį. Pagal CK 6.58 str. šalis gali sustabdyti savo prievolės vykdymą, jei kita šalis savo prievolės nevykdo (numatomas žymus sutarties pažeidimas) arba aišku, kad ji praleis prievolės įvykdymo terminą. Kyla klausimas, ar pagal CK kiekvienas prognozuojamas termino praleidimas suteikia teisę sustabdyti prievolės vykdymą? Žvelgiant į CK 6.58 str. formuluotę, gali susidaryti teigiamo atsakymo išpūdis. Tačiau taip aiškinti šią normą būtų ištis ydinga. Būsimo sutarties pažeidimo prognozė, kaip matėme ankstesniuose skyriuose, yra pakankamai neapibrėžtas ir sudėtingas dalykas, todėl net numatant esminį ar žymų sutarties pažeidimą tai padaryti yra ganėtinai sunku. Juo labiau sunku ir netikslu prognozuoti nežymų sutarties pažeidimą, todėl galima padaryti klaidų taikant savigyną. Sutarties vykdymo sustabdymas numatant paprastą sutarties pažeidimą yra neadekvatus veiksmas pažeidimo pobūdžiui. Dogmatinis CK numatytų teisių gynimo būdų aiškinimas prieštarautų pamatiniams civilinės teisės principams (CK 1.5 str.), teisinio apibrėžtumo, proporcingumo ir teisėtų lūkesčių principui (CK 1.2 str.), taip pat nebūtų harmoningas Vienos Konvencijos pozicijai (Konvencijos 71 str.). Todėl CK 6.58 str. būtina aiškinti, kaip leidžiantį sustabdyti prievolės vykdymą tik tada, jei praleidęs terminą skolininkas neįvykdys didžiosios dalies savo prievolių (žymus sutarties pažeidimas) arba jei terminas turi esminę reikšmę (esminis sutarties pažeidimas).

(3) Paprastas arba nežymus sutarties pažeidimas (angl. *ordinary breach*) yra nurodytas CK 6.205 str. Tai mažiausiai žalinga sutarties pažeidimo rūšis, kuri gali pasireikšti netinkamu prievolės įvykdymu arba termino praleidimu, kitaip tariant, bet kokios iš sutarties kylančios pareigos neįvykdymu. Numatomo sutarties pažeidimo doktrina paprastam sutarties pažeidimui dėl prieš tai minėtų priežasčių netaikytina. Tačiau tai bendroji taisyklė, kurios išimtį numato CK 6.58 str.: jeigu sutartinę prievolę viena jos

⁴⁹ Ole Lando & Hugh Beale eds., p. 418.

šalis įvykdė nevisiškai, kita prievolės šalis turi teisę sustabdyti priešpriešinį savo prievolės vykdymą arba atsisakyti ją įvykdyti tiek, kiek prievolės neįvykdė šalis, privalėjusi ją įvykdyti pirma. Visais kitais atvejais kreditorius turi laukti, kol sueis terminas ir tik tada pareikšti ieškinį dėl nuostolių atlyginimo.

Numatant sutarties pažeidimą iš esmės kreditorius gali rinktis vieną iš trijų alternatyvų. Pirma, nereaguoti į pažeidimą ir elgtis lyg jo nė nebūtų buvę, taip išsaugodamas esamus sutartinius santykius tarp šalių. Antra, jis gali nutraukti sutartį remdamasis CK 6.218 str. numatytais procedūromis. Ir trečia, traktuoti tokius veiksmus, kaip pasiūlymą susitarti dėl sutarties nutraukimo.⁵⁰

Sutarties nutraukimas yra juridinis faktas su kuriuo įstatymas sieja tam tikrus teisinius padarinius. Šalims nutraukus sutartį, jų santykiai nesibaigia, kadangi būtina išspręsti tarpusavio atsiskaitymų ir atsakomybės klausimus, todėl ši situacija vadinama *ribota sutarties pabaiga*. Sutarties nutraukimo teisiniai padariniai reglamentuojami CK 6.221 – 222 str. Visų pirma, sutarties nutraukimas atleidžia šalis nuo pagrindinės sutartinės prievolės vykdymo. Pažymėtina, kad civilinė atsakomybė, nors ir yra papildoma prievolė, tačiau ji kartu su pagrindine prievole nesibaigia, kaip kad būna bendraisiais atvejais. Be šių padarinių kartu yra taikoma ir dvišalė restitucija (*restitutio in integrum*), taip pat be šių įstatyminių padarinių gali būti ir kiti padariniai, jei jie nustatyti šalių susitarimu, pvz., pagal CK 2.164 str. atstovaujamas su prekybos agentu sudarydami sutartį, nustato išlygą dėl nekonkuravimo vienerius metus po sutarties pasibaigimo.

Nutraukus sutartį, paprastai pareiškiamas ieškinys dėl nuostolių atlyginimo, kurio faktinį pagrindą sudaro aplinkybės, liudijančios apie numatomą sutarties pažeidimą iš esmės (CPK 135 str. 1 d. 2 p.). Juridinis tokio ieškinių pagrindas – CK 6.219 str., CK 6.221 str. 2 d. ir 6.256 str. 2 d. Taip pat ieškinį arba priešieškinį šiais pagrindais gali pareikšti kita šalis, motyvuodama neteisėtu sutarties nutraukimu ir reikalaujama kompensacijos už patirtus nuostolius. Nuostoliai turi būti apskaičiuojami bendra tvarka, t.y. iš pradžių apskaičiuojami tiesioginiai nuostoliai, pvz., išlaidos teisinėms konsultacijoms, taip pat nustatomos negautos pajamos (ekonominiai nuostoliai) ir iš šios sumos atimama ta nuostolių dalis, kurios skolininkas protingai galėjo išvengti, t.y. naudojama nuostolių sumažinimo doktrina (CK 6.259 str. 2 d.).

GINČUI persikėlus į teismą, šalys įgis procesinį statusą (ieškovo ir atsakovo) ir rungimosi principu grindžiamo bylos nagrinėjimo iš esmės teisminiame posėdyje metu privalės įrodyti savo reikalavimų pagrįstumą (CPK 178 str.). Jei to neįrodys, byla bus pralošta. Štai kodėl šaliai prieš nutraukiant sutartį grynai praktiniais tikslais būtina turėti patikimų įrodymų, kurie patvirtintų, jog išties kita šalis būtų pažeidusi sutartį iš esmės. Šaliai nutraukiant sutartį, reikės pačiai įsitikinti (o vėliau galbūt ir įtikinti teismą), kad sutartis tikrai bus pažeista, kitaip šis aktas gali būti pripažintas neteisėtu ir nulemti jos pačios sutarties neįvykdymą bei galimybę būti patrauktai civilinėn atsakomybėn. Sunkumų, atrodytų, neturėtų kilti, jei kita šalis informavo, jog nevykdys savo įsipareigojimų, kadangi visuotinai pripažįstama, kad jei skolininkas pareiškia ir tai galima įrodyti, kad jis „nesijaučia ar nemano įsipareigojęs“, kad „parduos prekes kur nors

⁵⁰ R. Anderson, I. Fox, D. Twomey. Bussines law: principles, cases, legal enviroment. 10th ed., South Western publishing co., 1989, p. 467.

kitur“ar pan., kreditorius neabejotinai įgyja teisę nutraukti sutartį,⁵¹ tačiau situacija yra sudėtingesnė tada, kai sutarties nutraukimas dėl numatomo pažeidimo grindžiamas objektyviais faktais. Problemas turėtų padėti išspręsti CK 6.220 str. 1 d. pagal kurią sutarties šalis, kuri atsižvelgdama į aplinkybes tikisi, kad kita šalis gali iš esmės pažeisti sutartį, turi teisę iš pastarosios šalies pareikalauti patvirtinti, kad ši sutartį įvykdys tinkamai. Ši nuostata, matyt, grindžiama *favor contractus* principu, kadangi sudaro realias prielaidas išsaugoti prievoličius santykius tarp sutarties šalių. Šalis gali sustabdyti savo sutartinių prievolių vykdymą tol, kol kita sutarties šalis patvirtina, kad ji sutartį tikrai įvykdys tinkamai. Šaliai, pasinaudojusiai šia teise, laikinai suspenduojama galimybė nutraukti sutartį. Ji privalo laukti kitos šalies atsakymo, kuris, atsižvelgiant į sutarties pobūdį ir konkrečius jos vykdymo ypatumus, gali būti arba tiesiog žodinis, rašytinis ar kitoks patikinimas, pvz., elektroninis laiškas, arba prievolės įvykdymo užtikrinimas. Gavęs tinkamą patvirtinimą (užtikrinimą), kreditorius nebegali nutraukti sutarties ir turi ją tęsti. Jei šalis per protingą terminą šio patvirtinimo negauna, preziumuojama, kad sutarties pažeidimas tikrai bus ir CK 6.220 str. leidžia tokią sutartį nedelsiant nutraukti.

Naudojantis CK 6.220 str. 1 d., pravartu pažvelgti į gana gausią JAV teismų praktiką. „Komerčinio nesaugumo pagrindas“ (*UCC 2-209* str.) buvo nustatytas: kai pardavėjas sustabdė gamybą mašinų, kurios turėjo būti tiekiamos pagal sutartį; kai panašios prekės parduotos kitiems pirkėjams neveikė taip, kaip buvo tikimasi; kai laivų pardavėjas pažeidė įsipareigojimus hipotekos kreditoriui ir taip sukėlė pavojų pirkėjo interesams; kai pardavėjas nesugebėjo laikytis prekės gabenimo grafiko, o terminas turėjo esminę reikšmę; pardavėjui pareiškus, kad jis dar nežino ar vykdys sutartį, nes sutarties kaina jo manymu esanti per maža (beje, tokiu atveju galima kalbėti ir apie sutarties nutraukimą); pirkėjui įsiskolinus (pardavėjui) iš kitų sutarčių. Tačiau pagrindu sustabdyti prievolės vykdymą buvo nepripažintas pardavėjo pagrindinio tiekėjo atsisakymas tiekti prekes, nes pirkėjas žinojo, kad pardavėjas gali prekių gauti ir iš kitų tiekėjų. Pagrindu sustabdyti prievolės vykdymą gali būti ne tik įvairios aplinkybės, tiesiogiai išplaukiančios iš šalių santykių, bet ir nuo skolininko nepriklausančios objektyvaus pobūdžio aplinkybės, pavyzdžiui, dar neperduotos prekės rinkos kainos šuolis, leidžiantis pirkėjui reikalauti prievolės įvykdymo užtikrinimo.⁵²

Vienos Konvencija įtvirtina panašią alternatyvą sutarties nutraukimui, kaip ir CK 6.220 str. Konvencija numato, kad, jeigu leidžia laikas, šalis, ketinanti pareikšti apie sutarties nutraukimą, privalo nusiųsti protingą pranešimą kitai šaliai tam, kad suteiktų jai galimybę pateikti pakankamą garantiją, jog ji įvykdys savo prievolės (Konvencijos 72 str. 2 d.). Matome, kad skirtumas tarp aptariamų Konvencijos ir CK nuostatų yra tas, kad pagal Konvenciją skolininkas turi teisę savarankiškai, be kreditoriaus prašymo, pateikti prievolės įvykdymo užtikrinimą, o pagal CK 6.220 str. skolininkas tokios teisės neturi. Tiesa, skolininkas gali pateikti prievolės įvykdymo užtikrinimą pagal CK 6.58 str., tačiau tai nesustabdys kreditoriaus nuo sutarties nutraukimo, o tik nuo prievolės vykdymo

⁵¹ *Magellan International v. Salzgitter Handel*.

⁵² J.White, R. Summers. Uniform Commercial Code. 3rd ed., West publishing co.(1989), p. 234-235.

sustabdymo. Vienos Konvencija, savo ruožtu pateikus adekvatą prievolės įvykdymo užtikrinimą, nebeleidžia nutraukti sutarties.

Pažymėtina, jog analizuojant Konvencijos 72 str. 2 d. lingvistiniu metodu, gali kilti neaiškumas: ar prievolę būtinai reikia užtikrinti garantija (CK 6.90 str.), ar tai galima padaryti ir kitu būdu. Manytume, atsižvelgiant į privačių šalių autonomijos principą (Konstitucijos 46 str., CK 1.2 str., 6.156 str.), nėra pakankamo pagrindo apriboti prievolių įvykdymo užtikrinimą vien tik garantijos būdu, todėl galima būtų pateikti ir kitą prievolės įvykdymo užtikrinimo būdą, svarbu tik, kad jis būtų adekvatus.

Net jei skolininkas pateikia prievolės įvykdymo užtikrinimą, būtina įvertinti jo adekvatumą. Jei užtikrinimo vertė objektyviai kreditoriaus netenkina, šis turi teisę tokio užtikrinimo nepriimti ir sutartį nutraukti. Vienos Konvencijos komentatorių nuomone, nepanašu, jog turėtų dažnai kilti aplinkybės, dėl kurių laikas neleistų pateikti patikinimo apie tinkamą įvykdymą. Įvertinant šiuolaikinės komunikacijos galimybes, tai sunku įsivaizduoti. Kiekvienu atveju reikia turėti omeny, kad toks patvirtinimas turi būti pateiktas per protingą laiką. Be to, visiškai tikėtina, kad užtikrinimo pateikimas gali sutrukdyti jį pateikiančiai šaliai normaliai vykdyti savo prievolę ir taip sukelti sunkių pasekmių, todėl, jei laikas leidžia, kreditoriui gali tekti pasikliauti vien žodiniu patikinimu.⁵³

Tačiau, net ir esant CK 6.219 str. numatytais aplinkybėms, ne visada patartina naudotis sutarties nutraukimu. Antai tam tikrų CK 6.219 str. taikymo alternatyvų galime pastebėti analizuodami atskiras sutarčių rūšis. Pavyzdžiui, paskolos sutarties atveju sutarties nutraukimas gali būti ir nereikalingas, jei kreditorius naudojami CK 6.874 str. 2d. numatyta akceleracijos taisykle (angl. *acceleration rule*). Pagal šią taisyklę paskolos davėjas turi teisę reikalauti gražinti prieš terminą visą likusią paskolos sumą kartu su priklausančiomis mokėti palūkanomis, jeigu paskolos sutartis numato paskolos sumos gražinimą dalimis ir eilinė paskolos sumos dalis laiku negražinama. Ši nuostata atima iš skolininko teisę remtis prievolės įvykdymo terminu. Matyti, kad esant piniginei prievolei akceleracijos taisyklės taikymo ekonominis efektas iš esmės nesiskiria nuo sutarties nutraukimo padarinių (CK 6.210 str.), nes tiek akceleruojant skolą, tiek taikant restituciją skolininkas įgyja vykdytiną pareigą gražinti visą paskolintą sumą. Be to, skolos gražinimas taikant akceleracijos taisyklę yra aiškesnis ir mažiau rizikingas, kadangi užtenka tik vieno pareigos neįvykdymo. Numatomo sutarties pažeidimo atveju, kaip patvirtina praktika, vienos iš daugelio pareigų pažeidimas pagal bendrąją taisyklę nereikš numatomo sutarties pažeidimo iš esmės.⁵⁴ Paskolos gavėjas netenka teisės remtis terminu ir CK 6.876 str. numatytais atvejais. CK 6.219 str. taikymas nebus racionalus ir banko indėlio sutarties atveju, esant CK 6.898 str. 3d. numatytiems juridiniams faktams, vykdant inkaso pavedimą (CK 6.943 str. 1 d.) ir kitose panašiose situacijose.

IŠVADOS

1. Numatomo sutarties pažeidimo doktrina perspektyviai išplečia sutarčių teisės teikiamos gynybos ribas sutarties dalyviams, kadangi skirta preventyviai

⁵³ T. Bennett. Bianca-Bonell Commentary on the International Sales Law, Giuffrè: Milan, 1987, p. 525-530.

⁵⁴ ICC Tarptautinio Arbitražo Teismo byla Nr. 8574, 1996, rugsėjis; Šveicarijos Ciūricho Arbitražo teismo byla Nr. 273/95, 1996 m. gegužės 31d.

- apsaugoti kreditoriaus (taip pat skolininko) sutartines teises ir teisėtus interesus nelaukiant prievolės įvykdymo termino pabaigos.
2. CK 6.219 str. poveikis pasireiškia tuo, kad siekiant suteikti galimybę asmeniui pasinaudoti stipriausiu sutartinių teisių gynimo būdu – sutarties nutraukimu, numatomas sutarties pažeidimas prilyginamas faktiniam sutarties pažeidimui, taip tarsi sukuriant teisinę fikciją – neva prievolės įvykdymo terminas jau suėjo.
  3. Numatomo sutarties pažeidimo institutas prevenciškai blokuoja nesąžiningus skolininko bandymus vesti paralelines derybas su trečiaisiais asmenimis dėl to paties sutarties dalyko.
  4. CK 6.219 str. taikomas tik jei sutartinė prievolė yra galiojanti, prievolės įvykdymo terminas nėra suėjęs, būsimas pažeidimas yra akivaizdus, jo požymiai nėra išnykę ir sutartis, jos nenutraukus, bus pažeista iš esmės. Tačiau numatomo sutarties pažeidimo doktrina negali būti taikoma realinėms sutartims.
  5. Nuo esminio sutarties pažeidimo derėtų atskirti ir sutarties esminių sąlygų pažeidimą, nes nebūtinai kiekvieną kartą esminės sutarties sąlygos pažeidimas turės tokią įtaką šalių santykiams, kokią turi esminis pažeidimas.
  6. Doktrina stiprina šalių kooperavimosi poreikį, nes šalis, leidusi kitai šaliai pasijusti nesaugiai, gali smarkiai nukentėti. Ji ugdo suvokimą, kad įvykdymui deramas pasiruošimas yra būtinas, o įvykdymas yra labai svarbu. Tai prevencinė priemonė prieš termino praleidinėjimą.
  7. Sutarties nutraukimas yra pakankamai rizikingas žingsnis, todėl patvirtinimo pateikimas pagal CK 6.220 str. yra naudingas sutartį siekiančiai nutraukti šaliai, nes pašalina civilinės atsakomybės už neteisėtą sutarties nutraukimą riziką.
  8. Kartais *force majeure* gali paveikti tik dalį prievolės, todėl dalis prievolių pasibaigs pagal CK 6.127 str. 1d., o dalis liks galioti. Likusią dalį prievolių galima nutraukti remiantis numatomu sutarties pažeidimu.
  9. Nutraukti sutarties sudarytos su bankrutuojančia įmone motyvuojant kreditingumo stoka kreditorius negali. Tokiu atveju galima tik sustabdyti priešpriešinių įsipareigojimų vykdymą (CK 6.58 str.).
  10. Kreditorius negali nutraukti sutarties su reorganizavime dalyvaujančia įmone remdamasis vien jos finansinės padėties pablogėjimu. Šis pablogėjimas turi būti ne bet koks, o ateityje turi lemti esminį sutarties pažeidimą – tik tuomet yra leidžiamas sutarties nutraukimas.
  11. CK 6.58 str. būtina aiškinti, kaip leidžiantį sustabdyti prievolės vykdymą tik tada, jei praleidus terminą skolininkas neįvykdys didžiosios dalies savo prievolių (žymus sutarties pažeidimas) arba jei terminas turi esminę reikšmę (esminis sutarties pažeidimas).
  12. Įrodymai, liudijantys apie žodinį atsisakymą vykdyti sutartį, dažniausiai bus tiesioginiai įrodymai (pvz., elektroninis laiškas, kuriame skolininkas prisipažįsta nesugebėsiąs įvykdyti prievolės), o įrodymai, patvirtinantys elgesį, dažniau bus netiesioginiai įrodymai (pvz., įvairūs dokumentai ar daiktiniai įrodymai, liudijantys apie vis blogėjančią skolininko produkcijos kokybę, apie pažeidimus analogiškose sutartyse ir pan.).
  13. Lietuvos teismų praktikoje numatomo sutarties pažeidimo bylų kol kas nėra sutinkama.

Laurynas Didžiulis
Vilnius University Law Faculty

DOCTRINE OF ANTICIPATORY BREACH: CONCEPTION, RULES OF
QUALIFICATION AND LEGAL IMPACT

Summary

One-sided termination of contract is one of the most sophisticated and hardest solving problems in contract law, which cause some difficulties in obligational relationship practice for both sides. The Civil code of Republic of Lithuania empowers a party to terminate the contract anticipating fundamental breach of contract. It is new, but very mysterious category in Lithuanian civil law, which is still silent at today's national case law. There is a purpose to show, in accordance with the examples of practice of contractual relationships, that under the veil of doctrine of anticipatory repudiation, hiding very strong remedy for protection of creditor rights in this Article.

The doctrine prospective expands defensive curtain for parties of contract, because it is sacred to the preventive defense of promisee contractual rights and legal interests unwaiting for the lapse of time. The impact of the Article 6.219 of Civil code shows in purpose to give a chance to party to use the ultimate remedy in contract law – cancellation of contract, anticipatory breach equated to factual breach of contract in that case ostensibly making legal fiction – that time of performance lapsed. The doctrine of anticipatory breach is also blocking the unfair acts of debtor when he intends to make parallel negotiations with third persons for the same subject-matter.

Straipsnis redakcijai įteiktas 2006 m. gruodžio 6 d.